

Emilia Romagna, - Lidt om historie og regionale identitet.

Modsatninger mødes...

Emilia Romagna er et sted hvor modsætninger mødes. Bjerge, slette og hav. Et grænseland mellem det europæiske kontinent og middelhavsområdet. Ofte sammenlignet med en enorm smeltedigel, der lige siden oldtiden har været bindeled mellem nord og syd. Emilia Romagna er skabt af mennesker på farten og mennesker der blev. Af frugtbare kultursammenstød, dramatiske konflikter og indflydelser fra nær og fjern. - I Emilia Romagna har natur og mennesker skabt et geografisk og kulturelt landskab af en sjælden, særpræget variation og skønhed.

Via Emilia

I mere end 2000 år er regionen været bundet sammen af den gamle romerske Via Emilia. Med sine mere end 200 km., deler den regionen i to. Mod nord ligger den flade poslette, mod syd Appeninerne bjergmassiv. Der hvor bjergfloderne kommer ned fra bjergenes højder og møder Via Emilia ligger regionens kulturbyer, trukket næsten som perler på en snor. Fra Piacenza i nordøst, over Parma, Reggio, Modena, Bologna, Imola, Faenza. Forli til Rimini ved adriaterhavets kyst.

Emilia og Romagna

Som regionens sammensatte navn fortæller, er der tale om to om ikke væsensforskellige så dog distinkte dele. Emilia og Romagna. Hvor går grænsen? Det diskuteres intenst blandt regionens indbyggere, men et godt bud trækker en nord-syd linje omkring Imola. Vest herfor er man i Emilia. Mod øst er det Romagna. Forskellen? I Romagna siger et ordsprog.” Hvis du stander en mand i Emilia og beder ham om noget at drikke, giver han dig et glas vand. Gør det samme i Romagna, og du vil få et glas vin! Uagtet en vis indbyrdes rivalisering er menneskene i hele Emilia Romagna kendt for deres gæstfrihed og for en sund selvbevidsthed, der kommer af at kende sine rødder i en lang og ofte dramatisk historie.

Regionens tidlige historie

Her på sletten nord for Appeninerne kæmpede de romerske legionærer mod invaderende folkeslag i århundrederne op til begyndelsen af vor tidsregning. Hjemsendte romerske legionærer koloniserede området. De grundlagde de byer, der stadig i dag er regionens urbane centre, Det var dem der begyndte den opdyrkning, som i dag, 2000 år senere, har gjort Emilia Romagna til hele Europas spisekammer.

Siden gik det ned af bakke. Ved indgangen til middelalderen flyttede de romerske kejsere rigets hovedstad til Byzans (Istanbul) og den italienske halvø blev snart efter sønderrevet af krige. Endnu nogle hundrede år bevarede den byzantinske kejser sin indflydelse i Romagna. I Ravenna, der havde været en romerrigets vigtigste havnebyer, blomstrede kunst og kultur. Men væksten var på lånt tid. Opslidende krige, invaderende folkeslag, og nye magthavere, der var fremmede for den romerske kultur betød at infrastrukturen og den politiske administration forfaldt. Den møjsommelige landtransport med heste og kærre langs Via Emilia blev for farlig og efterhånden groede vejen til. De romerske byer langs den sank hen i en tornerosesøvn.

Bystater og adelsfamilier

Først omkring årtusindskiftet vendte udviklingen. De norditalienske byer gik forrest i kampen mod tidens mægtigste magthaver; den Tysk-romerske Kejser, og hans krigeriske adelige undersåtter, som fra deres afsides liggende kasteller gjorde livet surt for bysamfundenes handels- og

erhvervsdrivende. Udviklingen i byerne blev tegnet af navnkundige familier, som den besøgende stadig møder overalt på sin vej: Familien *Este* i Ferrara, *Da polenta* i Ravenna, *Malatesta* i Rimini, *Manfredi* i Faenza, *Ordellaffi* i Forlì etc.. Emilia Romagna var et kludetæppe af små og store bystater i uafbrudt indbyrdes strid. Først mod midten af 1500-tallet stabiliserede det geopolitiske situation sig. Emilia Romagna blev delt i tre. To fyrstedømmer opstod. Farnese, med Parma og Piacenza) og Este /Modena og Reggio. Omkring hertugdømmernes hoffer skabtes strålende kunst og arkitektur der stadig præger bybilledet. Regionens østlige del kom under pavestatens overherredømme og stagnerede. Sådan forblev billedet indtil Italiens samling i 1860'erne.

"Italiens røde trekant"

Mange mener at vide at det var på grund af kirkens hundredårige overherredømme, at Emilia Romagnas befolkningen omfavnede først socialismens og siden fascismens ideer med den fanatiske lidenskab, der i så mange henseender mange henseender præger menneskene her. Og sandt er det, at kampen for tilværelsen var hård for mange. Jorden ejedes ofte af kirken eller rige borgere og adelsfolk i byerne, der forpagtede den bort. Mange daglejere og arbejdsfolk gjorde sig den erfaring, at fra de fine og fra kirkens folk kunne man ikke vente sig noget godt. I efterkrigsårene blev navnet "Italiens røde trekant" en fast betegnelse for Emilia Romagna, hvor alle niveauer af det politiske system var domineret af politiske partier godt til venstre.

De hører til en af de typiske italienske selvmodsigelser, at efterkrigsårenes økonomiske mirakel og den kapitalistiske udvikling i Emilia Romagna er blevet styret af kooperativerne og skiftende socialistiske lokalregeringer. Men ikke desto mindre er de sluppet godt fra det. En veludbygget infrastruktur, gode veje og jernbaneforbindelser, et godt skole og sundhedsvæsen og en dynamisk og forskelligartet industri er blot nogle få resultater.

Uden mad og drikke...

Og så er landbrugs- og fødevarereproduktionen slet ikke nævnt. For i sæsonen er Emilia Romagna hele Europas frugthave hvorfra ferskner, abrikoser kirsebær og kiwifrugter havner i supermarkedernes afdelinger for frugt og grønt. Og så naturligvis regionens verdenskendte "mærkevarer": Parmaskinken (fra Parma), Parmesanost (fra Reggiano), Balsamicoeddike (fra Modena), Mortadella (fra Bologna) for blot at nævne nogle få. Men tag ikke fejl: enhver egn har *sin* specialitet og *sine* typiske produkter og lige netop *sin* måde at gøre tingene på.

Typisk for regionens mennesker er glæden ved mad og drikke. Den har ved en enkelt lejlighed givet Pave Johannes Paul II lejlighed til at ymte, om ikke befolkningen tænke lidt for meget på kropsligt velvære og lidt for lidt på sjælens frelse. Men med en typisk selvbevidsthed synes de fleste hér ikke at have taget hans formaninger *alt* for efterretteligt. For hvad ville tilværelsen være uden livets frugter, bordets glæder og de(t) daglige glas Sangiovese.

Bjerger, slette og hav. Dramatisk historie og spændende nutid. Oplevelser for både krop og sjæl. Emilia Romagna har det hele. Det er kontrasternes land, med et ben i fortiden og et andet solidt plantet i det 21. Århundrede. De følgende sider er en forsmag på de mange enestående muligheder for at opleve Italien netop her.

Buon'appetito !

Emilia - Kulturbyer og sletteland

EMILIAS KULTURBYER

BOLOGNA

Bologna, la grassa. Bologna, la dotta. Bologna det lærde, Bologna det fede. Kært barn har mange navne. Bologna er med sine hen ved 400.000 indbyggere Emilia Romagnas ubestridt største og vigtigste by. Et knudepunkt for både bil- og togtrafik mellem Norditalien og landet syd for Appeninerne. Med rødder tilbage til Etruskerne og Romerne er Bologna et livligt og charmerende, moderne metropol der har bevaret meget af sin lange og spændende historie.

Bologna ligger langt fra bjerge, hvor man kan hente marmor eller granit. Overalt er byen opført i de karakteristiske okkerrøde mursten.. Det har givet bybilledet et harmonisk og ensartet præg. I den gamle bykerne veksler store monumentale bygninger med mindre, mere beskedne bebyggelser. De er smedet uløseligt sammen af byens mere end 38 kilometer med overdækkede buegange. Her er godt at gå både sommer og vinter i ly for både solskin og sne. Under Bolognas arkader finder man alt hvad hjertet kan begære. God mad, mange indkøbsmuligheder, mangfoldigt kulturliv. Bologna har det hele

Bologna med tårnene

I middelalderen var Bologna en af Europa største byer. Ikke mindst takket være et livligt handelsliv. Som mange andre norditalienske bysamfund løsrev Bologna sig fra det tyske kejsers overherredømme og etablerede sig som en fristad. Fra denne såkaldt kommunale tidsalder stammer byens karakteristiske tårne. De er opført af adelige og købmandsfamilier og har fungeret som defensive fæstningsværker man kunne søge tilflugt i, under de ofte tilbagevendende fejder og indbyrdes opgør. Samtidigt var de den tids prestigebyggeri. Jo højere tårnet var, desto mere betydelig en familie havde rejst det.

Af Bolognas oprindeligt mere end 100 tårne står godt 20 tilbage. Berømtest er de stærkt skrånende *Garisenda* (48 m.) og *Asinelli* (98 m.) der tilsammen er Bolognas vartegn. Det suger lidt i maven når man forestiller sig, hvordan Italiens nationaldigter Dante for mere end 700 år siden har stået netop hér og ladet sig inspirere til nogle vers i sin *Guddommelige Komædie*.

Bologna det lærde

Et af Europas første universiteter opstod i Bologna i 1088. Lærde gejstlige og klerikere kom til byen for at studere fag som filosofi, medicin og kirkeret. Al moderne jura har sin vugge i Bologna. Her blev også de første landmålere udklækket... Ikke mindst tilstrømningen af udenbys folk, med deres følge af tjenere og opvartere, (nogen skule jo slæbe de tykke bøger), betød at byen snart blev for stor til de middelalderlige bymures spændetrøje. Folk byggede derfor udhæng over fortovet for at skaffe mere plads. Til at begynde med var tilbygningerne blot afstivede forneden med skrånede bjælker. Siden blev de understøttet af lodrette murpiller. Herved opstod de karakteristiske sammenhængende buegange, som Bologna er så berømt for i dag.

Museer og kirker

For kulturelt interesserede rummer Bologna mange muligheder. Et interessant Arkæologisk museum har udstillinger med genstande fra byen etruskiske og romerske fortid. *Museo Civico medievale* har til huse i et majestætisk renæssancepalads og rummer kunst- og håndværksgenstande fra middelalderen: Eksempelvis skulpturer, elfenbensarbejder og smykker.

Og så er der selvfølgelig kirkerne. Og det er mange. Først og fremmest den enorme *San Petronio*, opkaldt efter Bolognas skytshelgen. På foranledning af Bolognas bystyre blev byggeriet påbegyndt i 1390 og først afsluttet i 1600-tallet. Det er kristenhedens sjette største kirke. 117 meter i længden, 48 meter bred og 41 meter høj. Utroligt at noget så stort kan bygges i mursten. San Petronios hvidkalkede vægge ånder alvor, ro og storhed, midt i det livlige, pulserende Bologna.

Henholdsvis syd og vest for den Bolognas middelalderlige bykerne finder man kirkerne *San Domenico* og *San Francesco*. Begge er opført i 1200-tallet og opkaldt efter periodens to største religiøse personligheder: Den hellige Domenikus og Frans af Assisi. Som stiftere af Dominikaner- og Fransiskanerordenen var de med til at bringe det kristne budskab ud af afsidesliggende klostre og ind i byerne. Her talte de dominikanske og franciskanske tiggermunke på gader og stræder. De var derved med til at forny det religiøse liv i de voksende bysamfund, hvor handelsfolk og erhvervsdrivende ofte tænkte lidt for meget på profit og lidt for lidt på sjælens frelse.

Rigdommens pris

”Jeg ønsker mig rigdom. Dette ønske er ikke kun mit; det ønsker alle mennesker og fordi alle ønsker at berige sig, opstår modsætninger og fjendskab; for hvad jeg ønsker det ønsker du også og alle kan ikke eje det samme. Derfor opstår skænderier og slagsmål. Den ene kives med den anden. Og i dag kommer rigdom kun på to måder. Enten har du arvet den fra din far, der tog den fra andre, og forøgede den ved åger, eller også har du selv skaffet dig den på samme måde. Derfor er rigdom en stor byrde – for stor – og umulig at anskaffe sig på hæderlig vis.” (...)
Det er sådan, at den der vil samle sig en skat i denne verden taber skatten i himlen ... man kan ikke få begge... altså, hvor du vil have din skat, eller hvor du allerede har den, der er dit hjerte.”

Franciskansk prædiken fra begyndelsen af 1300-tallet.

På et højdedrag ovenover Bologna troner valfartskirken *San Luca*. Den er også et besøg værd, alene for turens skyld. Fra *Porta Saragozza* i middelalderbyens sydvestlige udkant fører en overdækket buegang med 666 arkader de godt 4 kilometer op mod helligdommen der er en af Bolognas vigtigste. Her opbevares en ikon der forestiller Maria og Jesusbarnet, og som man tidligere troede var malet af evangelisten Lukas. Udsigten er også fantastisk. Her ser man, at Emilia Romagna er både bjerge og slette. Fra *Porta Saragozza* kan man gå turen til fods på en times tid og tage bussen ned igen.

Bologna det fede

I århundreder indeholdt Bolognas universitetsbibliotek *Il libro dell'arte coquinaria* der kan oversættes til noget i retning af ”Bogen om kokekunsten” Det er den ældste tekst skrevet på italiensk om kunsten at lave god mad. Den er nedfældet i midten af 1400-tallet af mesterkokken Martino fra Como. Men ikke kun derfor kan Bologna med rette bære titlen af at være Italiens kulinariske hovedstad.

Her under de to skæve tårne er mad ikke kun et spørgsmål om at fylde maven. Det handler også om nydelse og æstetik i en grad så det hælder mod den rene og skære hedonisme. Blandt de typiske produkter fra Bologna og omegn skal først og fremmest nævnes den navnkundige *Mortadella*, den grønne asparges, kartofler fra *Budrio*, løg fra *Medicina*. Blandt vinene fortjener *Colli Bolognesi* at blive nævnt, særligt den hvide *Pignoletto*. Bakkerne og bjergene omkring byen er foruden sine svampe og trøfler, kendt for kastanjerne fra *Castel del Rio*

Et uendeligt antal retter kaldes *alla Bolognese* uden dog at have noget direkte oprindelse i byens køkken. Typisk bolognesisk er imidlertid de små mundbidder *bocconotti* fyldt med kylling, svampe

eller trøfler. Paneret kalvekotelet med fersk skinke og ost, den verdenskendte kødsovs og især de friske pastaer som spaghetti, tagliatelle, tortellini og lasagne. Velbekomme!

Bolognas osteria'er

Uløseligt forbundet med Bolognas gastronomiske traditioner er byens utallige små og lidt større *Osteria*'er, hvilket egentligt vil sige beværtninger. Allerede så tidligt som ved midten af 1200-tallet taltes mere end 150 *osteria*'er i Bologna. Byen var et færdselsknudepunkt og med et stadigt voksende antal studerende ved byens berømte universitet. *Osteriaer*'ne fungerede som små herberger, der tilbød de overnattende gæster spise og drikke.

Naturligvis er nutidens *osteria*'er anderledes end fortidens bekedne udgaver. Ofte indrettede som *Enoteca* (vinbar) eller *Birreria* (ølbar). Dét som imidlertid er bevaret er samværsformen og den livlighed som ofte forbindes med Bologna. Besøg eksempelvis det historiske *Buca delle Campane* (Via Benedetto XIV 4/a) *Enoteca Faccioli* (Via Altabella 15/b) *Corte di Bacco* (Corte Isolani 1) eller *Osteria dei poeti* (Via dei poeti 1/d)

DE GAMLE HERTUGDØMMER LANG VIA EMILIA

Den gamle romerske *Via Emilia* starter sit lange løb mod adriaterhavskysten i Piacenza. Vi er i Emilia Romagnas nordvestlige hjørne. Mod nord strækker Posletten sig ind i Lombardiet. Mod vest og syd fører veje ind i Appenninerne mod Ligurien og Toscana.

Områdets historie er lang og omtumlet. Romerne kom hertil i det 2. Århundrede f.Kr. og grundlagde de byer, der stadig i dag er knudepunkter for handel og samfærdsel. Der er kun lidt tilbage fra den romerske fortid. Meget blev ødelagt i middelalderen, hvor talrige fremmede folkeslag drog ned over posletten og tilintetgjorde hvad Romerne havde skabt. Områdets utallige små og større fæstninger fortæller deres egne tavse historie om den voldsomme tid, og om, hvordan feudale adelsfamilier efterhånden skabte sig deres egne små kongedømmer. Her har de ofte har vedblevet med at spille en rolle, helt indtil en ikke al for fjern fortid.

Et stykke af vejen har områdets vigtigste byer: Piacenza, Parma, Modena og Reggio in Emilia dog delt skæbne. Alle blev de grundlagt af romerne, alle genopstod som vigtige bystater i middelalderen, og alle kom de til at indgå i små hertugdømmer i årene fra 1500-tallet og helt frem til Italiens samling. Denne lange fælles historie har sat sit uudslettelige præg på områdets byer såvel som dets landskab.

Farnese-hertugdømmet

I 1545 oprettede Pave Paul III et hertugdømme omkring byerne Piacenza og Parma. Formålet var at skabe en stødpude mellem Kirkestaten i syd og Hertugdømmet Milano i nord. Som hertug valgte Paven sin nevø Pier Luigi Farnese. På den måde opstod hertugdømmet Parma og Piacenza, der bestod helt frem til Italiens samling.

Piacenza

Piacenza (99.000 indb.) er knudepunkt for trafikken mellem Lombardiet, Ligurien og Emilia Romagna. Men alligevel har Piacenza ofte måttet friste en skyggetilværelse. I middelalderen overstrålet af Milano og i senere århundreder af Parma.

I dag er Piacenza er en stille provinsby, der venter på at blive opdaget. Man skal ikke lade sig afskrække af de store industriområder der omgiver byen langs dens omfartsveje. For bagved er der masser at se på. Piacenza har et stort, velbevaret historisk centrum. Det skyldes måske netop det, at

byen har været mindre betydningsfuld, og derfor har undgået senere tiders forandringer og ombygninger. I bybilledet fornægter byens fortid som hertugernes residensby sig derfor ikke.

Trapper og palæer

Piacenza har mere end 300 paladser. For at begrænse de gamle jordbesiddende adelsfamiliers magt, bød Farnesehertugerne alle hertugdømmets adelige at slå sig ned i byen. I løbet af en kort årrække i 1600 og 1700 tallet blev utallige palæer opført eller ombygget. Indledningsvis byggede familierne enkelt jordbundet, men snart blev greb ønsket om at udsmykke og dekorere om sig. Palæerne var ikke bare boliger. De skulle samtidigt udstille beboernes rigdom og dannelse. En af måderne at gøre sig bemærket på var palæernes indgangspartier, hvor særligt trappeopgangene blev udviklet. Forskellige trapper ledte den besøgende gæst fra stueetagen op til reposer hvor der var overblik, hvor man kunne se og - nok så vigtigt - blive set. Ofte udsmykkede med ornamenter i støbejern stuk og marmor. Trapperne var samtidigt mødesteder, hvor man kunne have en kort uforpligtende samtale, på vej op eller ned.

Det kan være en sjov og spændende oplevelse at gå på jagt efter trappeopgangene i Piacenzas palæer. Gå rundt i byen og find dem. Her er blot nogle enkelte navne at starte op på: *Palazzo Paveri-Fontana*; *Palazzo Caracciolo*; *Palazzo Mulazzani*; *Palazzo Somaglia*; *Palazzo Baldini*.

Kareter

Midt i 1540'erne blev Piacenza valgt som den fremtidige hovedstad i Farnesefamiliens hertugdømme. I middelalderbyens sydlige udkant anlagde man i den anledning den såkaldte *Stradone Farnese*. Det er en godt 1. kilometer lang gade, der var tænkt som byens fremtidige hovedstrøg. Her skulle der bygges private paladser vekslende med administrative og repræsentative bygninger. Men hertug Pier Luigi Farnese blev snigmyrdet i Piacenza i 1547 og slægten foretrak fra da af at opholde sig i Parma. *Stradone Farnese* fik lov at ligge hen, og kun få af de oprindelige bygninger blev opført. I stedet blev gaden efterhånden en promenadevej, hvor Piacenzas aristokrati fra tid til anden kunne køre ture i karet.

Og mange rejsende har gennem tiden bemærket sig, hvordan folk i Piacenza brugte at lade sig køre i karet. Ikke for at blive transporteret fra ét sted til et andet, men alene for turens og ritualets skyld. Det er således naturligt, at Piacenza rummer en af Italiens fineste samlinger af kareter.

Bevidst om, at biltrafikkens fremvækst ville gøre en ende på århundreders traditioner og håndværk, begyndte Grev Dionigi Barattieris (1855-1930) i begyndelsen af århundredet at opkøbe kareter i stort tal. En søn forærede i 1948 hele samlingen til kommunen men først i 1982 begyndte det omfattende restaureringsarbejde, der i dag har gjort mere end 50 kareter fra 1700 og 1800-tallet tilgængelige for offentligheden. I Piacenzas *Museo delle Carozze*. Kan man beundre køretøjernes elegance og ikke mindst den håndværksmæssige formåen, der ligger bag. Alene navnene, som *Landauer*, *Fléche*, *Coup de ville Handsom-can*, *Sylky* og *Brake* fortæller mere end én historie om livet i en nu svunden tidsalder.

Hoffet i Parma

Fra *Den gyldne by* til *Fødevarer hovedstaden*. Parma har mange tilnavne. Og alle rummer de en flig af sandheden om et sted, som alle synes at kende en lille smule til - også uden at have været her.

Som i Piacenza er gadebilledet præget af Parmas status som hertugelig residensstad. For periodens hertuger måtte have repræsentative bygninger: palæer, teatre, kirker, pladser og alleer. De skulle stille fyrsternes pragt til skue. Siden den tid har Parma, sin forholdsvis beskedne størrelse til trods, været forbundet med både naturlig elegance, højtudviklet kulturliv og dannelse. Byen har såvel universitet som kunstakademi, flere vigtige museer og et musikkonservatorium. Både Verdi og Toscanini har haft forbindelse med Parma. Og byens *Teatro Regio* er en institution i Italiens kulturliv.

Kirken i Parma

Også i Parma glider middelalderens monumentale bygningsværker ind i et gadebillede, der for en stor dels vedkommende er skabt i 1600 og 1700-tallet. En tur i byen starter ved domkirken. Sikkert på grund af den slap Parma for omfattende ødelæggelser under 2. Verdenskrig. De allierede bombere var bange for at ramme kirken og for altid ødelægge et af de vigtigste middelalderlige bygningsværker i Italien.

Her som andre steder er domkirken rejst af middelaldermennesket som et vartegn over det byfællesskab, der skulle sikre borgerne fred og frihed i en tid præget af uro og strid. Kirken har været hele byens hus og mødested. Man ser på den romanske stil, med de runde buer, at kirken er tænkt som netop et udtryk for stabilitet. På de pragtfulde fresker der stadig pryder kirken og det tilstødende dåbskapel kunne middelaldermennesket se sig selv i al sin daglige gøren og laden. Marken høstes, brændet samles. Helgenlegender og bibelhistorier. Her smelter byens og landets lille verden sammen med den store, universelle frelseshistorie.

Teateret i Parma

Midt i Parma ligger det kolossale *Palazzo Pilotta*, der engang har været et kæmpemæssigt magasin. I våbenkammeret skabte Farnesehertugerne i 1600-tallets første tiår det monumentale *Teatro Farnese*. Et besøg her er en fantastisk oplevelse. Scene, tilskuerpladser loger. Alt er lavet i træ, der beklæder det kolossale rum fra gulv til loft. Man forestiller sig let gæsternes overdådige kjoler, stukudsmykningerne og de gipsskulpturer, der nu ikke er mere. Teateret blev næsten fuldstændig ødelagt under et bombardement i 1944, men er siden restaureret, så det står næsten som i fordums glans.

En aften i teateret

Det er den 21. December 1628. Farnese teateret skal indvies og er ramme om en spektakulær opførelse til ære for hertug Odoardo Farneses tilkomne brud: Margerita de' Medici. Den store teatersal er oplyst af 4 lysekroner, hver 2 meter i diameter og med 300 lys i hver enkelt. Over 1000 andre lyskilder er placeret rundt omkring i rummet. Der er 4000 tilskuere til den store forestilling. Tilstede er lutter berømte gæster: damer og adelsmænd fra Europas fineste hoffer.

Da kong Neptun fra scenen fremmaner havdybets monstre, vælder vandet frem og fylder på et øjeblik det 800 m² tomme rum mellem scene og tilskuerpladser. Vandet stiger faretruende op mod tilskuerraderne. Så dukker 7 store havuhyrer frem; fulgt af trolde, drager, hvaler, triton'er. Derefter riddere, herolde og pager. De opfører et voldsomt søslag.

Teatret er et udstyrsstykke. Vandets indtrængen, der muliggør det store søslag, er udtænkt af ingeniøren Aleotti. Han har ladet flere bassiner under teatret fylde med flodvand, blot for at lade det fylde teateret på det helt rigtige tidspunkt. Og på scenen fremtryller et sindrigt system af rullende scenetæpper både slotte, haver, klipper og strande. Selv skyerne på himlen bevæger sig frem og tilbage.

Fra hin decembernat i 1628 og frem til 1732 spilles der kun på teateret i forbindelse med fyrstebryllupper eller til ære for berømte besøgende. På 104 år nåede Farneseteateret kun at danne ramme om 9 forestillinger. Næsten som den førte åbningsaftens excesser havde udtømt alle fremtidige kræfter.

Modena

De hertuger, de hertuger... Modena blev hovedstad i et hertugdømme 1598. Slægten Este havde i flere hundrede år haft byen i deres besiddelse, men regeret fra Ferrara. Først nu slog de sig ned her. Og selvfølgelig ønskede også *de* at bo standsmæssigt. Modena havde indtil da været en by gennemskåret af kanaler. De blev nu overdækkede og brolagte. Kun vejnavne som eksempelvis

Corso Canal chiaro og *Corso canal grande* fortæller, at hér flød engang vand. Mange af byens kirker fik et løft, og bygningsmassen forskønnedes gradvist, så den kunne afspejle byens nyvundne status. Her som andre steder byggede fyrsterne deres paladser og hertugdømmets administrative bygninger i udkanten af middelalderbyen. Det stilfulde hertugpalads *Palazzo ducale* med det tilstødende haveanlæg, finder man få hundrede meter nord for domkirken. Det imponerende palads er i dag sæde for det italienske militærakademi. Vest for det historiske centrum finder man det gamle Arsenal, der stadig rummer flere af byens vigtigste museer.

Der er stadig noget aristokratisk over Modena. Her lever man stille men godt. En tur i byens gader ved aftenstid er en fredelig oplevelse. Ingen natklubber og barer hvor folk hænger til langt ud på natten. Ingen diskoteker og flokke af fulde mennesker i gaderne. I Modena lukker de fleste udkækningssteder inden kl. 23. Byens styre har besluttet, at sådan skal det være. Ingen vil have deres nattesøvn forstyrret.

Ferrari mfl.

Modenas aristokratiske ånd lever også videre i byens status som det sted, hvor nogle af Italiens mest eksklusive biler produceres. Alle kender Ferrari'en og utallige gæster besøger hvert år bilfabrikkens museum i *Maranello*. Her kan man se Ferrari modeller fra fabrikkens spæde begyndelse, sidst i 1940'erne og frem til de kendte, højteknologiske. Formel 1 racere og sportsvogne. Ferraris våbenmærke med den stejle hingst på Modenas gule baggrund er kendt af motorsportsentusiaster verden over. Ikke mindst på grund af Ferrari tiltrækker Modena motorsportsinteresserede fra hele verden. Flere gange årligt er der træf for veteranbiler og i de anledninger åbner private samlere ofte deres døre for offentligheden. Ikke for at fremvise sølle 3 eller 4 sportsvogne, men samlinger på både 40 og 50 biler, skjult i kældre og underjordiske anlæg under ejermændenes (som regel) majestætiske boliger.

Balsamico eddike

Området omkring Modena har en lang tradition for at producere *Aceto Balsamico*. De fleste vil kende Balsamico-eddiken fra de hjemlige supermarkeder, hvor man kan få en flaske for en 20-30 kroner. Men for kendere er balsamico ikke bare balsamico. Kodeordet er *tradizionale*. Den betegnelse gives kun til balsamicoeddike, der er produceret på den traditionelle, rigtige, måde.

Hvor den gængse balsamico er lavet af rødvin, fremstille den traditionelle af saften fra de pressede druer. Denne såkaldte most koges ind i et lille døgn tid og kommes efterfølgende på fade, hvor det lagres i årevis. De strenge regler for produktionen foreskriver at eddiken skal lagres i fade fremstillet af 5 forskellige træsorter, der hver for sig giver smag til det færdige produkt. *Aceto Balsamico tradizionale* kan således først tappes efter 12 eller 25 år, år men lagres også i både 40 og 60 år. Det færdige resultat smager af alt andet end eddike. En enkelt dråbe er nok, og kan bruge i utallige sammenhænge. Fra salat og parmesanost til vanilieis og jordbær.

To sjæle i et gastronomisk paradys

Emilia-Romagna er utvivlsomt den region i Italien som har det rigeste tradition, hvad angår mad og gastronomi. Det gælder både hvad angår produktionen af fødevarer som korn, grøntsager og frugt, og når det kommer til anvendelsen af de selvsamme råvarer i en næsten uendelig række forskelligartede retter.

Men også når det kommer til madlavning er Emilia-Romagna et land fyldt af modsætninger. For regionens berømte køkken er resultatet af en lykkelig forening af to grundlæggende forskellige gastronomiske traditioner. En er kontinental, og har rødder i Central- og Nordeuropa. En anden er knyttet til middelhavsområdet. Forskellen er som så meget andet historisk motiveret.

Da landet nord for Appenninerne i de første århundreder f.Kr. blev koloniseret af udtjente romerske soldater, bragte de naturligt nok det typiske middelhavskøkken med sig hjemmefra. Her spiste man en kost, der var baseret på frugt og grøntsager, olivenolie og vin samt fjerkræ og fisk.

Dette ernæringsmæssige billede ændrede sig imidlertid i 500-tallet. Romerriget gik i opløsning. Et af de erobrede folkeslag, Longobarderne, slog sig ned i Norditalien og på den vestlige Poslette - i det nuværende Emilia. Med sig havde erobrerne en tradition for husdyrhold, der var romerne fremmed. Longobarderne var agerdykere, der holdt kød- og malkekvæg samt svin. Det betød, at nye spiser som eksempelvis pølse, smør, fløde, mælk og ost vandt indpas. Øst for Panaro-floden - ved Modena - forblev landet endnu i nogle århundreder under romersk overherredømme. Den fremmede indflydelse blev derfor tilsvarende begrænset.

Uden at drage for skarpe skel, har Emilia derfor endnu i dag et kontinentalt præget køkken, med retter baseret på kød, mælk, smør og ost. Tænk bare på parmaskinken eller parmesanosten. Den typiske Lasagne, mortadellaen eller spaghetto Bolognese. I Romagna er de typiske retter derimod stadig præget af middelhavskøkkenets forkærlighed for olivenolie, grøntsager, fjerkræ og fisk.

Vinens og velsmagens veje

Danmark har Margerit-ruten. Emilia-Romagna har *Strade dei vini e dei sapori*. Vinens og velsmagens veje. Og rigtig gættet. Det handler om mad og drikke. Hele 13. ruter er det foreløbigt blevet til. De er fordelt over hele regionen, og hver for sig tilrettelagt, for at lede den besøgende på sporet af et givent områdes særlige vin og madkultur.

Initiativet opstod omkring årtusindskiftet. Bagved lå tanken om at den rejsendes besøg skulle være en totaloplevelse, hvor maden og vinen opleves som en integreret del, af et områdes traditioner, historie, kultur og natur.

”At rejse på vinens og velsmagens veje er også at rejse i tiden, opdage den arv som fortiden har givet os, genopleve årstidernes farver og sanser deres dufte, høre folk snakke, og at nyde de åbne vidderes stilhed.” (Fra præsentationen i *Emilia Romagna. Strada dei vini e dei sapori*) Se mere på www.strade.emilia-romagna.it

EMILIAS SLETTELAND

Mange har det med Posletten som med Tyskland. Det er et sted man skal hurtigst muligt igennem. Det er en skam. For nok er landskabet fladt som en pandekage og tilsyneladende uinteressant men det *er* kun tilsyneladende. Her har folk altid levet på flodens og vandets præmisser. Landbrugsjorden er igennem årtusinder indvundet ved hårdt arbejde, Stadig gennemskæres Posletten af tusindvis af kilometer kanaler som afvander de fugtige markområder. Spredt i landskabet ligger talrige kasteller og slotte fra områdets fortid som hertugdømme. Slottene er samlingspunkt for de små omliggende bysamfund, der hér som alle andre steder er forskellige og har hvert deres særpræg og deres egen historie at fortælle.

Det var hér forfatteren Giovanni Guareschi fandt inspiration til sine velkendte fortællinger og præsten Don Camillo. Og i de små uforstyrrede landsbyer langs floden forventer man næsten at møde den hårdtslående pastor i nævekamp med den koleriske borgmester Peppone. Når da ikke lige et presserende problem, for en stund, tvinger dem til at arbejde sammen. Temperament forenet med sund praktisk sans siges at præge menneskene her.

De fleste kender den frugtbare poslette som hjemsted for en intensiv landbrugs- og fødevarerproduktion. Her er kornmarker så langt øjet rækker og både tomater, løg og hvidløg dyrkes i stor stil. Her holder man også både grise og malkekvæg. Og grisen er den ubestridte

hovedrolleindehaver i områdets køkken. Et ordsprog siger, at med grisen, er det som med Verdis musik. Der er ikke noget overflødigt.

Naturligt nok lever en stor del af området erhvervsdrivende af at forarbejde fødevarerprodukter. Det sker både i mindre og større målestok. Langs motorvejen syd for Parma ses pastaproducenten *Barillas* hovedkvarter fra lang afstand, men ude i landskabet ligger utallige små og mellemstore fødevarerproducenter, hvor man ofte kan gå lige ind fra gaden og få en smagsprøve på varerne.

I århundreder har den store Poflod på godt og ondt formet livet for de mennesker, der har levet langs dens bredder. Oftest har den været en adstadig og frodig kilde til næring og velstand men med mellemrum også en voldsom naturkraft, der har taget mere end én landsby i sin besiddelse. Floden giver og floden tager.

Verdis land

Landet nord for Parma har fostret en af Italiens berømteste sønner. Komponisten Giuseppe Verdi (1813-1901) kom til verden i den lille flække *Roncolè*. Det flade sletteland er fuldt af minder fra Verdis liv og musikalske værker og går i dag under navnet *Terre di Verdi*, dvs. Verdis land.

Verdi var ikke kun kunstnerisk geni, men også en mesterlig fortolker af sin tid. Sikkert fandt han hos egnens beboere det stærke følelsesregister, som præger alle hans kunstneriske værker. Her på posletten er sommeren varm og vinteren kold og tåget. Menneskene der bor her, går tilsvarende for at være både iltre og melankolske, arbejdsomme og dvaske. Mange er stederne på sletten, hvis navne er uløseligt forbundne med Verdis.

Hjertet i Verdis land udgøres af byerne *Róncole*, *Busseto* og *Sant'Agata*. Hvert år valfarter tusindvis af musikelskere hertil for at se og opleve de steder der så afgørende har præget den store komponist. I *Róncole* findes Verdis ydmyge barndomshjem og i den lille sognekirke *San Michele* har man bevaret det orgel, som Verdi spillede på i sin ungdom. I nærliggende *Busseto* fik Verdi sin første musikalske undervisning, og folk fra byen finansierede hans videre studier i *Milano*. I *Busseto* findes bl.a. *Teatro Verdi*, som byen lod opføre til stor fortrydelse for Verdi selv, der fandt teatret "alt for dyrt og unødvendigt". Han nægtede at møde op til teatrets indvielse i 1868 og undlod siden at sætte sine ben der.

Efter sit gennembrud som komponist købte Verdi jord omkring *Sant' Agata* og bosatte sig her. Midt i en stor park ligger den romantiske, ensomme villa, hvor flere af Verdis mesterværker blev til. Det er svært at fatte at den mand som skabte operaer som *Aida* og *Nabucco* samtidigt ernærede sig som jordejer og kvægopdrætter.

Viva Verdi!

Verdi skabte sine største værker i de urolige år, der var mærket af Italiens frihedskamp. Han formåede at give tidens patriotiske stemning et musikalsk udtryk, og hans værker fik en umådelig folkelig gennemslagskraft. Ved opførelsen af *Et maskebal* i 1859 blev han hyldet med tilråbet *Viva Verdi*. Selvfølgelig var det ment som en hyldest til mesteren selv, men snart efter fik det i folkemunde også betydningen *Viva Vittorio Emanuele*. **Re d'Italia**. Oversat: Leve Viktor Emanuel. Konge af Italien.

Slotte og kasteller

Området omkring *Piacenza* og *Parma* rummer talrige kasteller og slotte. De har deres oprindelse i middelalderen, og siden dengang har de residerende adelsfamilier sat deres præg på de omliggende territorier og byer. Dels som jordejere, dels som mæcener for kunst og kultur. Ofte er slottene godt gemt inde i midten af de små og større landsbyer, hvor landadelen har været byens naturlige

referencepunkt. Mange besøgende kommer her alene for at køre rundt og opleve områdets mange perler.

I hertugindeens soveværelse.

Fra Parma fører vejen ind i Verdis land gennem *Fontanellato*. Byen har bevaret sit middelalderlige præg og omkranser *Rocca di Sanvitale* omgivet af en dyb voldgrav. *Rocca*'en er både befæstning og beboelse og dets sale er rige på kunstværker og udsmykninger fra 1600 og 1700-tallet. Her kommer mange for bl.a. at se maleren Parmigianinos elegante udsmykning af hertuginde Paola Gonzagas soveværelse. Den afbilder myten om *Diana og Actaeon*. Historien handler om jægeren Actaeon, der uforvarende kom til at se gudinden Diana bade i en skovsø. Hun blev rasende og forvandlede Actaeon til en hjort, og han blev som straf sønderrevet af sine egne jagthunde. Jagt, erotik, hævn og grusomhed. Her i hertugindeens soveværelse har dén historie nok få de fleste til at holde nysgerrige øjne for sig selv.

Det lille Versailles

Anderledes end de gængse mindre residenser er slottet i Colorno. I en lang årrække var slottet Farnese familiens sommerresidens. Da hertugslægten uddøde i 1700-tallets begyndelse faldt hertugdømmet i spaniernes og siden franskmændenes hænder. Forbindelsen til hofferne nord for alperne har sat sit tydelige præg på slottet, der i løbet af 1700-tallets første tiår blev ombygget, så Ludvig 15's datter skulle føle sig hjemme da hun blev giftet bort. Franske arkitekter blev hidkaldt og indrettede slottet i fransk stil. Deraf tilnavnet "Det lille Versailles".

Skinken og ost

Posletten nord for Emilias kulturbyer har altid været præget af et stærkt landbesiddende aristokrati. Det har sikkert været medvirkende til den højt forædlede fødevareproduktion som området er verdenskendt for. Området er hjemsted for verdensberømte "føde-mærkevarer" som parmaskinken og parmesanosten. De har begge betegnelsen DOP. *Denominazione Origine Protetta*. Det er en områdebeskyttelse der garanterer, at produkterne er produceret i et begrænset geografisk område, og under faste regler for forarbejdningen. Her har man lavet både skinker og parmesanoste siden middelalderen og et konsortium værner om de håndværksmæssige traditioner. Omkring Parma bliver parmesanost regnet på lige fod fast ejendom. Flere banker har opbevaringshaller hvor osteproducenterne kan deponere deres oste og belåne dem med op til 80 % af markedsværdien.

Området nord for Parma er også hjemsted for den verdensberømte skinke *Culatello*. Den produceres kun i et lille område omkring 5 små landsbyer langs Po-floden. Hvor den traditionelle parmaskinke tager smag fra sin lagring i de tørre områder længere sydpå, skaber det det fugtige klima og de store temperaturudsving mellem sommer og vinter de klimatiske forudsætninger for den fantastisk velmagende *Culatello*. Metoden bag er enkel. Skinkerne saltes og snøres stramt ind i svineblærer, hvorpå de hænges til lagring i 2-3 år. Undervejs trænger vandet ud af *culatello*en der langsomt modnes. Tilbage bliver velsmagen. I kældrene under mange af områdets gårde hænger hundredvis af *Culatello*'er som flagermus i mørket og venter på, at den tid kommer, hvor de skal op i lyset og nydes. Men selvfølgelig må man betale for kvalitet. *Culatello*'en står i mindst 450 Kr. pr kilo.

Appenninerne i Emilia

EMILIAS APPENINER

Syd for Via Emilia udgør skifter landskabet fra bakket til bjergrigt. Appenninernes bjerge hæver sig gradvist til op mod 2000 meters højde. De strækker sig langs hele regionens sydlige halvdel, og skaber den naturlige grænse mellem Emilia Romagna, Toscana og Ligurien.

Og bjergene har altid været grænseland. Et økonomisk tilbagestående marginalområde, hvor floddalene har udgjort de naturlige gennemfartssteder for færdselen mellem Norditalien og landet syd for Appenninerne. Et nærmest uendeligt antal borgruiner på klippetinderne langs floddalene fortæller deres egen historie om et kulturlandskab, hvor udviklingen gik i stå for hen ved 700 år siden. Men deri består netop bjergenes skønhed. Naturen som har fået lov at leve sit eget liv.

Middelalderborge i Emilias Appenniner.

”Verden består af tre slags mennesker”, skrev en gejstlig omkring år 1000: ”De der slås, de der beder og de der arbejder.”. Med lidt andre ord: Adelen, kirkens folk og bønderne. - Bevæger man sig ind i Emilias Appenniner vil man snart opdage, hvordan kulturlandskabet her igennem århundreder har været præget af ”de der slås”: I løbet af middelalderen byggede de fornemme familier deres fæstninger og borge her i bakkedragene. Her kunne de holde stand da de invaderende folkeslag ødelagde de romerske byer langs via Emilia og tog slettelandet i deres besiddelse. Her, fra bjergene, beherskede adelsfamilierne det omliggende land i århundreder efter.

Det er en flot oplevelse at bevæge sig ind i Appenninerne syd for Reggio nell’ Emilia. På grænsen mellem slette og bakkeland når man *Quattro castella*, der har sit navn efter de fire næsten identiske bakkedrag der ligger omkring den. Engang var der fæstninger på hver af de fire toppe. Nu er der ingenting tilbage og fantasien må gøre arbejdet. Området markerer indgangen til det der engang var den adelige Canossa-families kerneland. Slægten var en af middelalderens mægtigste og herskede over store landområder i Nord- og Centralitalien.

Langs Enza-floden kører man ind i et landskab der er afvekslende og utroligt smukt. Endnu er jorden opdyrket. Og så, på særprægede, stejle, fritstående klippetoppe, ses først *Castello Rossena* og siden *Castello Canossa* i baggrunden. Borgruinen der bærer slægtens navn var sted for en af middelalderens vigtigste begivenheder. Mødet mellem Grevinde Matilda af Canosa, Pave Gregor VII og den mægtige tyske kejser Henrik IV.

Borgenes strategiske og militære betydning ophørte i løbet af 1200 og 1300-tallet. Da blev de gamle borgherrer betvunget af slettens bysamfund, hvor handel og erhvervsliv på ny blomstrede frem. Borgenes tid var forbi. Mange blev jævnet med jorden. Eksempelvis Canossa, der i 1255 blev ødelagt af borgerne i Reggio. Ingen fandt det nødvendigt, endsige umagen værd, at bygge dem op igen. Derfor er der mange steder kun ruiner tilbage. Men historien lever endnu. Og landskabet er fantastisk.

Canossa - historiens vingesus

Canossa skal helst opleves om aftenen. Lige omkring solnedgang, hvor stilheden breder sig og hvor konturerne af de omkringliggende bakkestrøg og dale omkring fortoner sig. Så er det let at tænke sig næsten 1000 år tilbage i tiden. Til året 1078. Det er vinter. På slottet har grevinde Matilda af Canossa forskanset sig med pave Gregor VII. Onde tunger vil vide at han er hendes elsker. Matilda er en af middelalderens største kvindelige skikkelser. Hun er overhoved for en af tidens mægtigste slægter: Canossa-familien. Området her er slægtens højborg. Overfor står Henrik IV. Tidens mægtigste fyrste. Kejser over det tysk-romerske rige.

Men kejser Henriks magt er trængt. Italiens byer gør oprør, og med dem mange adelige, støttet af kirken. I årevis har Pavemagten og Kejseren været på kollisionskurs. Det det gælder, er investituren. Er det kirken eller den verdslige fyrste, der har ret til at udpege biskopper? Henrik har holdt stejlt på sin ret til at bestemme over biskopperne og det kirkelige gods. Derfor har Kirken har lyst ham i band og han er dømt til evig fortabelse. En for en er støtterne faldet fra. Derfor er Henrik IV kommet til Canossa. Han vil bede om tilgivelse for sin opsætsighed. I dagevis skal han få lov at vente her i sneødet, førend paven og grevinden vil lade nåde gå for ret, låne ham øre og atter indlemme ham i de troendes fællesskab.

Endnu i dag er mindet om kejser Henriks bods gang i levende erindring. Således bruger man på mere end 20 sprog vendingen ”at gå til Canossa”.

Via Francigena - Pilgrimmenes vej

I middelalderen forbandt *Via Francigena* Rom med resten af Europa. Fra Sankt Bernhard passet i alperne strækker den gamle pilgrimsvej sig ned over posletten, for at nå Appenninernes udløbere i Piacenza og Fidenza. Herfra løber vejen ind i Taro-floddalen godt 80 kilometer frem mod Cisa-passet og Toscana.

I århundreder var *Via Francigena* den vigtigste færdselsåre for vejfarende og pilgrimme på vej mod Apostelen Peters grav. Ufred og opløsning havde gjort de gamle romerske veje og bjergpas usikre. Kun Cisa var endnu forholdsvis farbart. Langs *Via Francigena* opstod derfor kirker, abbedier og hospitser, hvor gejstlige tog sig af de talløse pilgrimme.

I kølvandet på den moderne tids interesse for at genopleve middelalderens pilgrimsvandringer, har et initiativ kortlagt godt 60 kilometer af den gamle *Via Francigena*, fra *Collecchio* syd for Parma til Cisa-passet. Vandrekort på både italiensk og engelsk kan fås ved henvendelse til turistkontoret i Parma. Ruten er inddelt i 5. dags ture og er ikke krævende. Så kan man i sit eget tempo opleve de bygninger og steder som billedlig talt er ”vejens børn”. Borgruinerne på bakkekammene; de gamle romanske kirker med deres pragtfulde skulpturrelieffer der vier os pilgrimmen med vandrestav i hånd, helvedesscener, dæmoner og fabeldyr. Vist så! Mørke kræfter truede mennesket på dets vej mod frelsen.

Agriturismo - Turisme på landet

Engang var de små bjerglandsbyer med deres højtbeliggende fæstningstårne et sikkert tilflugtssted i ufredstider og et godt stykke ind i det 20 århundrede har de små bjergbyer eksisteret som næsten selvforsynende samfund. Sådan er det ikke længere. I Italien, såvel som i Danmark, har de små byer i udkantssområderne i en lang årrække lidt under et dalende befolkningstal. De gamle er her endnu, men de unge flytter til byerne, hvor der er arbejde at få. Derfor gøres der fra mange sider en stor indsats for at udvikle et grundlag der kan skabe økonomisk vækst i de tyndt befolkede landdistrikter.

Turisme er en af vejene frem. En af succeshistorierne er den såkaldte *Agriturismo*. Det kan oversættes med noget i retning af *turisme på landet*. Konceptet opstod i løbet af 80'erne, hvor mange begyndte at indrette små ferielejligheder i forladte og udtjente gårde og staldbygninger. I dag findes der tusindvis af sådanne små steder. Her kommer gæsterne gerne i egen bil, for at nyde landlivets fred. Samtidigt har de mulighed for at komme rundt i området for at opleve kulturelle og historiske ting

Tabiano Castello

Enkelte steder er man gået skridtet videre. I den lille by *Tabiano Castello* står byens fæstning og de omliggende huse i færd med at blive forvandlet til et top-moderne feriested. De middelalderlige stenbygninger er blevet indrettet med store hyggelige værelser, hvor antikke møbler, spabad og fladskærms-tv på forunderlig vis går op i en højere enhed. ”Vi forsøger ikke at få det til at ligne et fire stjernet hotel”, siger Christina, der er den daglige leder og som der viser os herlighederne. Den rustikke atmosfære er vigtig. Murene er rå og århundredgamle loftsbjælker forlener rummene med landlig charme. Overalt har man forsøgt at få de tilføjede bygningsdele til at falde naturligt i med de oprindelige. Og der bliver *ikke* installeret en elevator, selvom enkelte gæster har ytret ønske om at kunne op til de øverste værelser uden alt for store anstrengelser.

Stedet hedder *Antico borgo di Tabiano Castello*. Det er en kombination af den traditionelle *Agriturismo* og hotelferie, men uden at være nogen af delene. Nøgleordet er *wellness*. Visionen er at tidens voksende ønske om fysisk velvære og afslapning, kombineret med kulturelle og gastronomiske oplevelser, kan få gæster til at tilbringe en uge netop her. Derfor rummer stedet selvfølgelig den obligatoriske swimmingpool, men også en lille gymnastiksal og sauna samt et tyrkisk bad indrettet i en grotte, der måske engang har været fæstningens forrådskammer.

Den første sæson er gæsterne på *Antico borgo di Tabiano Castello* fortrinsvis kommet fra Sverige. Det skyldes navnlig, at en af indehaverne er gift med den tidligere svenske statsminister Carl Bildt. Men også amerikanere, tyskere og italienerne er kommet forbi. Takket være internettet, der forbinder landsbyen med store verden.

I restauranten en kilometer nede af vejen går en velvoksen ged fredsommeligt rundt foran is skiltet ved indgangen. Geden tror den er en hund, fortæller Christina. Folk har ikke nænnet at rive den ud af illusionen. Så den får lov til at trisse rundt som den nu vil. Fæstninger der bliver til feriesteder. En ged der tror den er en hund. Sådan er Italien.

Romagna - Kulturbyer og sletteland

ROMAGNAS KULTURBYER

Da hertugdømmerne i Emilia opstod, gled Romagna ind under pavestatens overherredømme. Området blev provins. Der var langt til Rom. Både geografisk og mentalt. Og Romagna fik lov at passe sig selv. Derfor har byer som Imola, Forli, Faenza og Cesena ingen barokke hertugpaladser, ingen slotshaver og boulevarder, hvor de fine har kunnet promenere. Handels og erhvervsliv stagnerede. Byerne blev frem for alt administrative centre. Beboet af daglejere, embedsmænd, håndværkere og tjenestefolk. Og ude i provinsbyerne blev landbruget altdominerende. Jorden ejedes af Kirken og de fine i byerne. Ikke mindst derfor endte Romagna med at blive ”Italiens røde trekant”. Først socialismens og siden fascismens ideer fængede stærkt her, og ofrene for årtiers bitre kampe farvede symbolsk regionens jord rød.

Først og fremmest er landet dog præget af gæstfrihed og imødekommenhed. Livsglæde og lidenskabelighed. I Romagna er det værste man kan sige om nogen, at han er *Murbio*. Det dækker på romagnolsk dialekt over en lunken person. Dem, siger bibelen, vil Vorherre forkaste på den yderste dag.

Faenza

Faenza ligger hvor *Via Emilia* krydser den gamle vej fra Ravenna til Toscana. Byen har derfor tradition for at hæve sig over den snævre lokale horisont. De fleste nutidige besøgende lægger vejen omkring Faenza for at se byens internationalt berømte keramikmuseum: *Museo internazionale delle Ceramiche*. Siden 1908 har man kunnet komme her, og nyde synet af keramiske produkter fra snart sagt hele verden. Og hvorfor lige et keramikmuseum i Faenza? Jo, for har man sagt Faenza må man også sige fajance.

Fajance

Faenzas navn er næsten synonymt med den fajance som byen har været kendt for de seneste næsten 500 år. Siden middelalderen har man lavet keramik i Faenza, men først i anden halvdel af 1500-tallet fandt keramikkerne i byen ud af, hvordan det var muligt at give den brændte keramik en uigennemsigtig mælkehvid glasur. Keramikken fra Faenza blev snart et fuldgodt alternativ til det sjældne kinesiske porcelæn, som europæerne endnu ikke havde lært sig kunsten at lave. I Frankrig fik Faenzas keramik navnet *Faïance*: og derfra udbredte navnet sig til resten af Europa og blev nærmest synonymt med bemalet keramik. Den hvide baggrund blev som regel bemalet med historiske, mytologisk eller bibelske temaer, omslynget af militære trofæer, arabesker eller grotesker. Farverne blev holdt i blå, lilla, purpur, orange, gul, brun og et par nuancer grøn. Malingen, der foretoges med farver, måtte udføres af en øvet hånd, da glasuren straks ind sugede farverne, så at rettelser vanskeligt lod sig gøre.

I de efterfølgende århundreder gik den hvide keramik fra Faenza gik sin sejrsgang rundt omkring ved Europas hoffer, og blev toneangivende med sine dekorationer der sigtede mod at fremhæve keramikens form. Endnu i dag er Faenza en anerkendt keramikby. Både når det kommer til den industrielt fremstillede Fajance, og til de håndværksprægede produkter.

Olivenolie fra Brisighella

Har man sagt middelhavskost må man også sige olivenolie. Men i Italien er olie ikke bare olie. En af de bedste er fra egnen omkring Brisighella. En by der ligger i højdedragene, ikke langt fra Faenza. Byens berømte *Olio extravergine di Brisighella* nyder betegnelsen DOP. Ligesom mange italienske vine er olien områdebeskyttet, og må kun produceres indenfor et bestemt geografisk område.

Og selvfølgelig er oliven heller ikke bare oliven. Brisighellas ekstra-jomfruolivenolie laves på sorten *Nostrana di Brisighella*. I november og december måned håndplukkes de modne oliven og presses inden 4 dage. Det giver en flot smaragdgrøn olie med en lang smagsoplevelse og lav syrlighed.

Hvis nogen synes det ikke er nok, er der mulighed for at erhverve et endnu mere forædlet produkt. For hvert år udvælges høstens bedste oliven og koldpresses til en olie, der blot bærer navnet *Brisighello*. Og endelig er der olien for feinschmeckere: *Nobil Drupa*, der hvert år kun produceres i ret begrænset mængde, og det kun i et ganske lille område. Som nævnt: I Italien er olie ikke bare olie.

Sædvanen tro fejres olivenhøsten hvert år sidst i november med Brisighellas olivenolie-festival, hvor besøgende har mulighed for at smage området berømte olie sammen med andre af egnens traditionelle retter.

Forlí - Byen der engang var førerens by.

Engang var Forlí ”førerens by”. Benito Mussolini voksede op her, og dét kom til at præge byens fremtidige skæbne. For i løbet af de 20 år hvor fascisterne var ved magten, skete der store ændringer i Forlí's arkitektur og bybillede. Det søvnige Forlí skulle gøres til et nyt Rom. Store summer blev investeret i repræsentative bygninger som *Palazzo delle poste*, *Casa del mutilato* og *Palazzo del governo*. Tidens førende arkitekter blev sat i sving.

Stadig kan man få et indtryk af styrets ambitioner ved at gå turen fra banegården, op af *viale della liberta* (Frihedsaléen) mod *Piazza Vittoria*: (Sejrspladsen). Her er man ikke i tvivl om at gå på en hovedstrøg, der er beregnet på parader og folkeoptog. På pladsens midte står en søjle, ikke ulig de romerske kejseres sejrssøjler. ”For alle de der er døde for fædrelandet”, står der på monumentet. Aléen er stort tænkt, men mange af bygningerne langs vejen er forfaldne. Pudsens skaller af mange steder. Enkelte huse ligger tomme hen. For hvad skal man stille op med monumenterne fra en fortid om man ikke rigtig bryder sig om!?

Når dét er sagt, er Forlí en levende, arbejdende by, med gode indkøbsmuligheder og et livligt kulturliv. Gadebilledet er præget af smukke pladser, hvor bygninger fra senmiddelalderen og renæssancen falder ind i den arkitektur senere tider har skabt. Vist har her ikke hersket en fyrsteslæggt, der har planlagt byen med prægtige palæer og brede boulevarder, men mindre kan også gøre det. Særligt er Forlí's domkirke *San Mercuriale* med dens smukke klokketårn er et besøg værd. Her opbevares *Madonna del fuoco* eller slet og ret ”Ildens Madonna” fordi billedet engang mirakuløst overlevede en voldsom brand. For Romagnas indbyggere er det en sigende symbolik. Ilden og lidenkaben er deres element.

FERRARA

Ferrara - byen der hviler i sig selv.

Som den eneste af Emilia Romagnas større bycentre ligger Ferrara ikke langs *Via Emilia*, men nordpå, midt i det flade podelta. Byen er den yngste af Emilia Romagnas kulturbyer. Grundlagt i 500-tallet af byzantinerne og tænkt som en fremskudt militær forpost. Dengang var området sumpet marskland og Ferrara blev bygget på øer, der gjorde byen let af forsvare.

I dag er vandet tæmmet. Syd om byen løber *Po Volano*, der er den sydligste af Poflodens udløbere. Kanalerne mellem Ferraras huse er brolagte. Omkring byen strækker marker sig så langt øjet rækker. Ferraras provins er overvejende landbrugsområde. Vest for byen findes det gamle land, der steg op af havet for årtusinder siden. Mod øst er jorden indvundet i en ikke al for fjern fortid. Måske fordi byen ikke havde industrivirksomheder i nævneværdigt omfang slap Ferrara nådigt igennem 2. Verdenskrig. Og heldigvis for det.

Ferrara er et fortryllet sted. Her er provinsielt i ordets bedste betydning. Lave tætliggende huse tegner gadebilledet. De når sjældent mere end 2-3 etager i højden. Med lidt fantasi kan man sagtens forestille sig byen gennemskåret af kanaler. For Ferrara er en tidslomme. I modsætning til andre af Italiens gamle kulturbyer behøver den besøgende ikke at abstrahere fra støjende biltrafik og busfulde af andre gæster, der flokkes omkring byens seværdigheder. I Ferrara går nutid og fortid i ét på en måde der helt unik. Ikke mindst derfor er byens centrum i sin helhed blevet optaget på UNESCO's Verdenskulturarvsliste.

Måske af samme grund får man uvægerligt lyst til at gå på opdagelse - Ikke for at få de obligatoriske museumsbesøg overstået, men fordi byen simpelthen inviterer til at blive set og opdaget. Ferrara har noget selvfølgeligt over sig. Der er ikke gjort noget videre ud af byens mange

seværdigheder. De er her bare. Ingen skilte der leder flokke af besøgende den direkte vej til museer og monumenter. Inge køer og trængsel i gaderne.

Este-slægten

Som i de fleste andre italienske byer udgør katedral og rådhus middelalderbyens hjerte. De er samlingspunkt for et smalt, snørklet gadenet, hvor kirker og de fine familiers residenser veksler med almindelig bebyggelse. Overalt støder man på et enkelt navn. Fyrsteslægten Este, der herskede over Ferrara fra midt i 1200-tallet og helt frem til fyrsteslægten uddøde 1598. Ferrara er deres by, og skiftende hertuger har sat deres uudslettelige præg på bybilledet. Siden faldt Ferrara ind under pavemagtens overherredømme. Esterne vedblev med at herske over hertugdømmet Modena. Byen blev med ét slag et udkantsområde og udviklingen gik langsomt i stå. Så meget desto stærkere står Este-familiens præg tilbage.

Og på sin vis er det gamle Ferrara skabt for at udstille Este-slægtens storhed. Ferrara var dengang hofmændenes, filosofernes og digternes by. Mange af periodens berømte kulturpersonligheder, boede her i kortere eller længere perioder, og var med til at kaste glans over Esterne's hof. Under Esterne skabtes byens pragtfulde paladser og rigt udsmykkede kirker. Ferrara blev et sted mellem fantasi og virkelighed. *Palazzo Scifanoia*, ”sorgenfri” er et *must*, med sin berømte freskoudsmykning af årets gang i Ferrara. Her har indbudte gæster kunnet beundre de smukke vægmalerier der fejrede Esterne's fyrstemagt som garant for fred og stabilitet og som de jordiske repræsentanter for en guddommelig kosmisk orden.

Europas første moderne by

I middelalderens og renæssancens repræsentative bygningsværker skal man lede længe efter et nøgternt og nøjsomt borgerligt præg. Her er det pragtudfoldelse der har været kodeordet. Og magt. Midt i byen hvor indfaldvejene mødes ligger familiens massive fæstning, omgivet af dybe voldgrave. Nord herfor finder man, hvad siden er blevet kaldt Europas første moderne by. Her er vejnettet lagt efter en plan, udkastet af hertug Herkules I og hofarkitekten Biagio Rossetti omkring år 1500. Byens areal blev med et slag mere end fordoblet, og udvidelsen kostede enorme summer. Det er betegnende for fyrstens fremsynethed, at 1500-tallets vold og fæstningsanlæg omkring Ferraras har kunnet rumme byens befolkning helt frem til 1960'erne. På de velbevarede forsvarsanlæg, der strækker sig 9 kilometer omkring byen er det dejligt at cykle et slag omkring byen, der herfra er fuldstændig overskuelig. Efter et besøg i Ferrara husker man, at det ikke er kvantiteten men kvaliteten af oplevelser der er det afgørende.

Vinden, himlen og horisonten

Fra Ferrara fører landevej 16 østpå, mod havet. Kranset af tusindvis af plataner, og med udsyn til endeløse marker, landsbyer og landbrugsbygninger. Her sidst i september driver der støvskyer fra traktorer der harver den lysgrå jord. Vejen fører ind i podeltaet og undervejs krydses utallige kanaler. Det fortæller at området er indvundet for ikke så forfærdeligt længe siden. I Codigoro ses et af de godt 20 afvandingsanlæg der stadig holder landbrugsjorden tør og frugtbar. Med sine To høje murede skorstene ligner det et teglværk. Kun de store bassiner bagved røber dets virkelige funktion. Ellers er landsbyerne smalle og virker ensartede. En skole, kirken, rådhuset, tobaksforretningen, en restaurant, måske to, og så er bygrænsen passeret. Her er det landbrugsland.

Abbediet ved verden ende.

Over slanke cypresser og gulnede majsmarker ses fra lang afstand tårnet der markerer, at netop hér ligger Abbediet i Pomposa. Et fantastisk sted. På vejen fra Ferrara mod øst er man nået til *Via*

Romea. Den gamle pilgrimsvej der snoede sig igennem poflodens sumpede delta fra Venedig over Ravenna til Rom.

Her er det som at træde ind i en anden tid. Abbediet blev grundlagt allerede i det 4. århundrede under romerrigets gradvise forfald. Gulvet er næsten oprindeligt. Dets indlagte sten forestiller fabeldyr og fortæller om en fjern fortid, hvor verden blev oplevet som et grusomt sted hvor det stedse var nødvendigt at holde sig det onde for øje. Fra kirkens vægge ses en drabelige kampscener fra den senere middelalder. En rytterhær drager ud i den kamp, der skal afslutte verdens gang. Det er dommedag vi er vidne til. På abbediets facade er et livstræ, som et symbol på håbet om opstandelse i troen og Kristus.

Det lille Venedig

En snes kilometer syd for *Abbedia di Pomposa* ligger *Comacchio* der er områdets største by og oplandscentrum for de 7 mindre badebyer der ligger ud mod havet. *Comacchio* minder den om et lille rustikt Venedig. Den ligger i en lagune. Små kanaler gennemskærer byens gamle kerne, hvor pastelfarvede huse i rød, grøn, gul og lyseblå ligger langs kajerne, der forbindes af små broer.

Podeltaets nationalpark

Comacchio er et godt udgangspunkt for udflugter i Podeltaets nationalpark. Parken omfatter ca. 53.000 hektar og rummer både skov og vådområder, hvor naturen samt de arkitektoniske og kulturelle mindesmærker er en del af et miljø hvor mennesker lever og har deres dagligdag. I 1999 opnåede Podeltaet den anerkendelse at blive optaget på UNESCO's verdenskulturarvsliste i sin egenskab af at være et ... "exceptionelt eksempel på et menneskeskabt kulturlandskab, der i væsentlig grad har formået at bevare sin oprindelige form."

IGT, DOC, DOGC - Kær vin har mange navne

Italien har en tusindårig tradition for vinproduktion og nogle af verdens bedste vine har deres oprindelse her. Fristelsen til at forfalske de kendte italienske vine har imidlertid igennem årene været stor. I kølvandet på talrige skandaler, har man derfor lanceret flere kvalitetsmærker, der skal sikre at en given vin opfylder en vis standard.

På langt de fleste italienske restauranter kan man få en almindelig *Vino da tavola* dvs. bordvin. Den kommer som regel ind i en karaffel, og kan i teorien være produceret hvor som helst og af hvem som helst. Nogle gange smager den godt. Andre gange gør den ikke. Vil man være sikker på en vis kvalitet kan man vælge en vin med betegnelsen *IGT = Indicazione Geografica Tipica*. Hermed er der indikeret at vinen har en bestemt geografisk oprindelse, og altså f.eks. er produceret i Romagna.

Oftest anvendt er betegnelsen *DOC = Denominazione d'Origine Controllato*. Vine med DOC mærke kommer også fra et afgrænset geografisk område, og er yderligere underlagt et stramt regelsæt for eksempelvis hvilke druesorter der må indgå i vinen, samt hvor meget eller hvor lidt der må anvendes af hver. Med udspring i DOC betegnelsen findes *DOCG = Denominazione d'Origine Controllato e Garantito* for hvilke der gælder et endnu strammere regelsæt. Tilsammen bærer hen ved 350 italienske vine betegnelsen DOC/DOCG og godt 100 betegnelsen IGT.

Appeninerne i Romagna

I Romagna er Appenninernes bjerglandskab blødere og mere åbent end vestpå i Emilia. Højdedragene er dækkede af store ege og kastanjeskove og føder en lang række floddale der efterhånden folder landskabet ud mod slettelandet. Her gør havets nærhed sig gældende. Klimaet er mildt og sammen med de forholdsvis lave højder skaber det en god, naturlig forudsætning for produktionen af både kvalitetsvin og olivenolier.

Netop på grund af de lave højder har floddalene ind i de romagnolske Appeninerne siden oldtiden været den foretrukne passage mellem Toscana i syd og Posletten i nord. Den toskanske indflydelse er stærk hér. Romagnas Appenniner var indtil 1924 en del af Toscana, men i 1924 besluttede Mussolini at rulle grænsen tilbage for at tilgodese Forlì: "Førerens by". Siden har bjergdalene været en del af Romagna, men ikke mindst arkitekturen bærer et stærkt Toskansk præg.

I Romagna er byerne langs *Via Emilia*: Imola, Faenza, Forlì, Cesena og Rimini knudepunkter for mødet mellem bjerge slette og hav. Herfra er der gode muligheder for at opleve de romagnolske Appenniner. I det følgende er der blot nogle enkelte forslag.

IGENNEM MONTONE-DALEN MOD PORTICO DI ROMAGNA.

Forlì er et glimrende udgangspunkt for udflugter ind i Appeninerne. Et godt valg er at køre ind i Montone dalen ad SS 67, der siden oldtiden været hovedfærdselsåre mellem Ravenna og Toscana. Snart er man i det toskanske Romagna. Faktisk var området helt frem til 1923 en del af Toscana. Men Mussolinis ønske om at favorisere Forlì - "Førerens by", som den blev kaldt i den fascistiske propaganda - betød at denne del af Toscana med et administrativt pennestrøg blev til Romagna og en del af Forlìs provins.

Mussolinis planer har dog ikke ændret ved, at bygningerne på vejen frem mod bjergene snart får et typisk toskansk præg, med gul- og hvidkalkede facader, fremhævede sten på bygningernes hjørner og med mørkegrønne eller brune vinduesskodder.

Terra del Sole og Castrocaro Terme

Efter 10 km kørsel nås "Terra del sole" der er et bemærkelsesværdigt sted og et stop værd. Her anlagde den toskanske storhertug Cosimo I. i årene fra 1564-79 en florentinsk forpost med navnet *Heliopolis* "Solens by". *Terra del sole* er et imponerende stykke militærarkitektur opført efter Leonardo da Vincis ideer om den ideale by: "Hvor gadernes bredde er lig husenes maksimale højde". Omgivet af mere end 2 kilometer bastioner fremstår den elegante florentinske renæssancearkitektur her i al sin pragt og fortæller samtidigt om en tid der var betydeligt mindre fredelig end i dag.

Kort fra Terra del sole ligger Castrocaro Terme. Som navnet røber, er byen er et kurbadested. De velgørende kildevæld har været kendt siden antikken, men er først for alvor blevet udnyttet siden 1938, hvor Mussolini lod omfattende bygningsarbejder igangsætte med tanke på at gøre byen til feriested for fascistpartiets spidser. Som talrige andre kurbyer i Italien er også Castrocaro Terme ramt af tidernes ugunst og et dalende besøgstal. Termalbyerne forsøger derfor at udvikle de traditionelle vandkure og mudderbade med mere alternative behandlingsformer. Det bliver spændende at se hvor det fører hen.

Portico di Romagna

Turen ind i Montonedalen bliver snævrere og snævrere frem mod Portico di Romagna, der for nylig er blevet tildelt det italienske turistråds "*Bandiera arancione*" dvs. "Orange flag", som en

udmærkelse for små bysamfund der gør en særlig indsats for at udvikle bæredygtig turisme. Her findes en restaurant *Al vecchio convento*, der samtidigt fungerer som hotel/pensionat og sprogskole. Efterhånden slet ikke så få danskere lært sig italiensk i Porticos rolige, inspirerende omgivelser.

Portico er en tidslomme, lige ret op af hovedvejen. Præget af i massive stenhuse der ikke har ændret karakter siden middelalderen, prydet med blomster der med røde, gule og grønne farver bryder stenenes gråbrune mønster. En gåtur i Portico er en hurtig lektion i en svunden tids samfundsorden. Øverst ligger kastellet hvor byens indbyggere i middelalderens ufredstider kunne søge tilflugt. Tårnet er med sine 1000 år byens ældste bygning. Det er nyrestaureret og købt af kommunen, der har planer om at skabe en offentlig park hér, og måske et lille bibliotek. Men først skal arkæologerne til. De mener at vide er der måske er et amfiteater gemt et sted under det vildtvoksende græs ved tårnets fod. "Så det kommer nok til at tage et stykke tid" siger Massimiliano Cameli. Han er kok og vinkyper på Porticos *Il Vecchio Convento* og viser rundt denne dag. Med et skævt smil gnider han samtidigt tommel og pegefinger mod hinanden.

Fra kastellet går turen ned gennem adelsfamiliernes og siden håndværkernes kvarter i Porticos lavby. Og efter få hundrede meter har man lagt byen bag sig. Her strækker *Ponte della Maesta* sig over Montonefloden, Akkurat lige så krumrygget i dag, som for 700 år siden. Opført af groft tilhuggede sten Der er vel dårligt to meter bred. Det er svært at forestille sig at den engang var en del af en hovedfærdselsåre og betrådt af talløse handlende, pilgrimme og vejfarende. Her står historien stille. På den anden side af broen er lille spadseretur langs floden er at anbefale. Her først i september fylder efterårets dufte luften der er frisk og sval efter et lille regnskyl. Kastanjetræerne, den modne vin fylder luften. Friske figernerne hænger og sprækker på træerne, lige til at plukke. Valnødder i deres mørkebrune kappe ligger spredt overalt på jorden. Hundene glammer i deres indelukker. Det er snart trøffeltid.

Skovens guld

I det toskanske Romagna begynder trøffelsæsonen midt i september. Så genlyder skoven af hundeglam. For trøffelsvampene vokser under jorden på træernes rødder, og kan således ikke umiddelbart findes. Derfor hundene, hvis veludviklede lugtesans leder trøffeljægeren på sporet af de eftertragtede trøfler. I sæsonen sælges de let for flere hundrede kroner pr gram. Trøflerne, der hver for sig er på størrelse med en bordtennisbold, renses omhyggeligt og rives i papirstynde skiver som særdeles smagfuldt pynt på en lang række retter.

Verdens mindste vulkan

Få minutters kørsel fra Portico di Romagna kan man opleve ét af naturens særprægede luner. På et stenet højdedrag med et vidt udsyn over Appenninerne brænder en 30-40 cm. høj flamme Det skyldes Metangas der fra undergrunden siver op igennem en revne i klippen. Det er verdens mindste vulkan, mener de lokale, der har givet den tilnavnet "helvedets mund".

Nogle gange, i stærkt regnvejr, slukkes flammen og man kan høre en sagte hvislen af gassen der siver ud. Så må den besøgende til lommerne og finde lighter eller tændstikker frem for at få vulkanen tændt igen!

På Appenninernes top

Efter et stop i Portico kan man fortsætte endnu et stykke af hovedvejen. Oplagt er det at gøre et kort stop i Bocconi for at beundre endnu en middelalderbro, der med sine tre arkader strækker sig over et malerisk vandfald. Her kommer de lokale ofte for at slikke sol. På bjergskråningerne er skoven nu efterhånden enerådende. Hovedvejen fører ind i den Casentinesiske nationalpark, der er et af de

ældste skovområder i Italien og med en fauna der rummer både ulve bjørne. Endelig, et halvt hundrede kilometers kørsel fra Forlì nås Appeninernes top i *Muraglione* passet i 900 m. højde. Her blæser det altid koldt. Bjergene og vejen, der nedenunder snor sig igennem landskabet skaber en betagende scenografi Nu er man geografisk i Toscana. Firenze 50 km.

IGENNEM SAVIO-DALEN MOD BAGNO DI ROMAGNA

Fra sin udmunding i Adriaterhavet, lidt nord for Cervia, snor floden Savio sig ind mod Appenninerne. Floddalen har siden tidernes morgen været en af hovedfærdselsåreerne mellem Posletten og Centralitalien. I dag strækker motorvej E45 sig gennem dalen på sin vej mod Rom og Syditalien. Og nordpå mod Frederikshavn...

Onsdag formiddag i Cesena

Onsdag formiddag er et godt tidspunkt at besøge Cesena. Det er markedsdag. På *Piazza del popolo* og de tilstødende gader er de karakteristiske hvide stande slået op. Den ene ved siden af den anden. Her færdes fortrinsvis kvinder rundt mellem tøj, sko grøntsager og blomster. Mændene står under *Palazzo comunali* arkader, sludrer lidt læser avisen og fintænker. Umiddelbart bag dem, ved indgangen til markedshallen har tre ældre kvinder slået deres klapstole op, og på et tæppe foran sig præsenterer de lidt fra køkkenhaven; en pose med sangiovesedruer, afskårne blomster bønner og forskellige husflidsprodukter. Cesena har en hyggelig, næsten familiær atmosfære. Gadenettet i det historiske centrum har stort set overlevet måde krige og senere tiders arkitektoniske indgreb. Med sine lukkede arkader og butikker et det et rart sted at opholde sig. Her er ganske enkelt hyggeligt. Og selvom Cesena kun har godt 20 km til kysten er der kun få turister. Her kan kun det verdensberømte *Biblioteca Malatestiana* for alvor trække kulturinteresserede til, I mere end 500 år har det fungeret som offentligt bibliotek Dets indretning er stort set uforandret. I den smukke hvælvede læsesal kan man beundre miniaturehåndskrifter fra en tid hvor bøger var noget af det mest kostbare man kunne tænke sig.

Umiddelbart ovenover den historiske bykerne er endnu et minde om perioden i 1400-tallet, hvor Cesena var Riminis og Malatestafamiliens lydstat. Her ruger Malatestafæstningen over byen. Fra dens utilgængelige bastioner er der et vidt udsyn, der røber Cesenas placering midt mellem Appenninernes udløbere og kystens lavland. Et lille museum omkring bondekultur er indrettet i et af fæstningstårnene. Men det bedste ved Cesena er... Cesena.

Romagnas balkon

På vejen fra Cesena ser man tydeligt det lille Bertinoro ligge på sin bakketop. Næsten som en forpost for Romagnas Appenniner Et besøg for at gå en tur i den middelalderlige bykerne er uomgængeligt. Herfra er udsigten fabelagtig og byen bærer med rette tilnavnet "Romagnas balkon".

Omkring Bertinoro dyrkes den berømte, søde Albana vin. Det var den første vin i Italien der opnåede betegnelsen DOCG. (1987). Drik den som italienerne til desserter og lagrede oste.

Måske vinen har givet Bertinoro sit navn. Det fortælles i hvert fald, at den romerske kejserdatter Galla Placidia engang gjorde ophold her, på vej fra Ravenna til Rom. Hun fik et krus af den lokale vin at drikke. Og skal have udbrudt at den var så god, at den ikke burde serveres i et tarveligt terracottakrus men drikkes af guld - På et senere italiensk var Galla Placidias ord *Bere-in-oro* = Bertinoro.

Bagno di Romagna

Også i *Bagno di Romagna* er områdets historiske bånd til Toscana og Firenze tydelige i gadebilledet. Arkitekturen er tydelig toskansk præget og talrige florentinske familiers våbenskjolde ses stadig over indgangen til *Palazzo del Capitano*, hvor de udsendte embedsmænd havde deres bolig. De toskanske storhertuger kom med jævne mellemrum til *Bagno di Romagna* for at nyde godt af de varme, helbredende kilder som findes her. Siden har utallige gæster gjort det samme.

Allerede de gamle romere havde en veludviklet badekultur og byggede termer og badeanstalter overalt hvor de kom frem. Således også i Bagno di Romagna, hvor bjergenes varme kilder har været kendt og udnyttede i mindst 2000 år. Tre forskellige steder i byen vælder vandet frem fra jordens indre. Her flyder kilderne med det regnvand der faldt for 700 år siden. Igennem århundrederne har vandet vandret gennem jordlagene. Undervejs er det blevet opvarmet og har optaget undergrundens mineraler og salte. De har givet vandet dets helsebringende virkning.

Italien har utallige kurbyer, og mange har haft det hårdt de senere år. Engang var et offentligt betalt kurophold nærmest en menneskeret for italienerne. Nu har staten imidlertid skåret støtten drastisk ned og kurbyerne lider. Mange steder står store hoteller halvtomme hen, selv i højsæsonen. Og overalt søger man nye veje for at føre kurbyerne ind i det nye årtusinde. Mange steder er *wellness* kodeordet. De traditionelle behandlinger er blevet suppleret af en række andre tiltag. Aromaterapi, shiatzu, massage, yoga, skønhedssaloner, for blot at nævne nogle få.

En af de kurbyer der har haft succes med at tilpasse sig de nye vilkår er *Bagno di Romagna*. Byen har i de seneste år vokset sig frem til at være den næstvigtigste af Emilia-Romagnas kurbyer. En lykkelig forening af offentlige og private investorer har formået at skabe den positive udvikling. Men mindst lige så vigtigt er de menneskeskabte tiltag også blevet befordret af byens smukke omgivelser. Kommunen er Italiens grønneste. Kun 144 af de i alt 23.000 hektar er beboede. Resten af de lave skovklædte bjergestrøg ligger hen med skov og græsgange. Bagno di Romagna er et godt sted for de der søger naturoplevelser. Her kan man følge de gamle fodtråde stier op i bakkerne, hvor vandløb, søer bryder skovenes ensformighed.

For en nordeuropæer er det en særpræget oplevelse at besøge kurhotellerne, hvor gæsterne flokkes omkring morgenbordet iført morgenkåbe og badesandaler. Mange er på vej til dagens behandlinger, og ellers står den på afslapning. Man drikker kaffe, sludrer eller spadserer i byen og dens smukke omgivelser. *Tutto relax* som det hedder på ny-italiensk.

Når det handler om velvære er maden naturligvis vigtig I *Bagno di Romagna* ligger både *Gambero Rosso* og restaurant *Paolo Teverini*. Sidstnævnte er drevet af en af Italiens stjernekokke, og berømt for at tilføre området traditionelle råvarer spændende nye pift.

IGENNEM MARECCHIA-DALEN MOD SAN MARINO

Ca. 35 kilometer fra adriaterhavskysten og Rimini ligger San Marino. Den lille selvstændige republik der omfatter et territorium på 61 km² og hvor der bor ca. 30.000 indbyggere, er et næsten obligatorisk udflugtsmål for besøgende ved adriaterhavskystens badebyer. Vejen dertil strækker sig gennem *Marecchia*-dalens bløde bakkedrag, hvor man omkring sig ser højtbeliggende, befæstede middelalderbyer. Deres utilgængelige og lukkede profil danner en slående kontrast til kystbyernes kaotiske, pulserende liv.

Torriana og Verucchio

På vej ind i floddalen ser man snart de to befæstede byer *Torriana* og *Verucchio*, der fra hver deres flodbred synes at kontrollere vejen ind mod bjergene. Begge byer er et besøg værd, men skal man vælge én af dem, så vælg *Verrucchio*. Som flertallet af dalens middelalderlige bebyggelser hviler byen på en bakketop kronet af et massivt kastel. Herfra kom Malatestafamilien, der i århundreder var

herrer over det sydlige Romagna. Udover en spændende middelalderbykerne rummer Verucchio også et meget vigtigt arkæologisk museum med væsentlige fund fra jernalderen (dvs. perioden fra det niende til det andet århundrede f.Kr.).

San Marino

De fleste nøjes dog med at bruge en dag på et besøg i San Marino. Verdens mindste republik, der siden 800-tallet har haft status som en selvstændig stat. Helt fra kysten kan man se Titan-bjergets karakteristiske profil knejse stejlt over *Marecchia*-dalen. På toppen, i godt 700 m. højde ligger San Marino by. Med sine godt 5000 indbyggere er den republikkens hovedstad. Igennem århundrederne har de omliggende stater gjort talrige forsøg på at underlægge sig San Marino, men det er altid lykkedes republikken at bevare sin frihed. Man forstår hvorfor, når man de sidste kilometer af vejen må snegle sig stejlt opad mod den utilgængelige og svært befæstede bykerne.

Indenfor sine fæstningsmure og bastioner har San Marino alle den befæstede bjergbys kendetegn: Grå sammenbyggede stenhuse og snævre, snirklede gader der stiger og falder brat. Overalt er der butikker der bugner af lædervarer, allehånde likører, smykker, ure etc.. Her kan man købe alt, og til priser der, i hvert fald engang, var lavere end i resten af Italien. I sommersæsonen er gaderne fyldt med mennesker. San Marino besøges hvert år af op mod 3 millioner turister. Her tales et væld af sprog. Men sidst på eftermiddagen når de mange turistbusser er kørt bliver butikkernes skodder rullet ned. Så er her stille. Lige indtil næste dags formiddag.

Men San Marinos største attraktion er nu éngang udsigten. Den får man bedst, hvis man går turen op langs fæstningsbastionerne på Titanbjerget ryg. I et af fæstningstårnene kan man få pusten i et fint indrettet lille våbenmuseum. Øverst når man *Montale*-tårnet med et fantastisk *vue* ud over både kysten og bjergene. Det alene er hele turen værd.

Formaggio di fossa - Grubeosten fra *Sogliano al Rubicone*

Floddalene langs *Marecchia* og *Rubicone* er også hjemsted for Romagnas berømte *formaggio di fossa*, dvs. grubeost. Produktionen heraf har i dag har sit hjemsted i *Sogliano al Rubicone*. Her udgør byens undergrund et noget specielt ostelager. Lige siden middelalderen har det været brugt at grave flaskeformede gruber ned i undergrundens porøse tufsten. Oprindeligt gjorde egnens indbyggere det for at beskytte fødevarer og næringsmidler i de hårdeste vintermåneder, samt at skjule dem for fjendtlige angribere.

Denne gamle praksis, der var født af nødvendighed, har imidlertid udviklet sig til en uhyre raffineret måde at forædle områdets fåreost på. Hvert år i begyndelsen af august måned brændes Soglianos gruber af med halm eller hø for at fjerne fugten. Derefter, den 15. august, bringer omegnens osteproducenter deres ost til byen. De vejer den ind, osten bliver mærket med ejerens navn, hvorefter den nedsænkes i gruberne, som derefter lukkes og forsegles. I godt to måneder ligger osten og modnes i et grubernes meget iltfattige omgivelser. Det giver *formaggio di fossa* sin helt særlige smag. Endelig, i dagene omkring den 25. november åbnes gruberne. I Sogliano er det en festdag. Hele byen lugter vitterligt af ost, og er hjemsted for en festival til ære for byens berømte produkt.

Adriaterhavskysten

I 1880'erne åbnedes jernbanestrækningen langs kysten fra Rimini til Ravenna. Små støvede fiskerlejer som Cesenatico, Bellaria, og Viserba blev revet ud af deres hundredårige tornerosesøvn og forbundet med den store verden. Snart strømmede folk fra de større byer inde i landet til. De ville til havet og have sol og frisk luft. I første omgang skød villaer og sommerresidenser op. I deres kølvand fulgte små og større familiedrevne pensionater. (For også den voksende middelklasse ville naturligvis tilbringe en sommer ved havet. Fra og med mellemkrigsårene - og i særdeleshed perioden 1950 til 1970 - voksede de små bysamfund langs kysten gradvist sammen og blev til én lang, sammenhængende bebyggelse.

Divertimentificio kalder italienerne den godt 40 kilometer lange kyststrækning, fra Rimini i syd til Ravenna i nord. Det kan oversættes til noget i retning af. "Forlystelsesområdet". Her kommer man for at more sig og blive underholdt. For at spille golf, sejle, cykle eller dyrke vandsport. Eller måske bare for at drive rundt mellem utallige caféer, restauranter og natklubber. Forlystelsesområdet har alt hvad hjertet kan begære, og gæstes årligt af gæstet af hen ved 7.5 millioner mennesker fra en snes forskellige lande.

Men adriaterhavskysten er meget mere end tilbagelænet strandferie og pulserende natteliv. Kystbyerne og deres nærmeste opland rummer også væsentlige historiske og kulturelle mindesmærker. Rimini har talrige levn fra romertiden og renæssancen og få kilometer inde i landet ligger San Marino på sin utilgængelige bjergtop. Cesena har *Biblioteca Malatestiana*. Cervia har saltsøerne med et rigt dyre og fugleliv. Og så er der selvfølgelig Ravenna, med sine ikke mindre end 8 mindesmærker på UNESCO's verdenskulturarvsliste.

De følgende sider er en forsmag på, hvilke oplevelser Romagnas adriaterhavskyst har at give sine gæster.

RIMINI

Rimini er den ubestridte hovedby på Romagnas riviera. Her tager mere end 1000 hoteller årligt imod millioner af turister. De fleste kommer for strandens skyld og for at tilbringe en uge eller to i jagten på forlystelser og eventyr. Rimini sover aldrig.

Billedet af Rimini som adriaterhavskystens pulserende, kaotiske hovedstad har til dels overskygget det faktum at Rimini også er en by med en spændende historisk og kulturel arv. Skønt store dele af byen blev ødelagt eller svært beskadiget af bombardementer under 2 verdenskrig har byen stadig en særlig sammensat atmosfære, som er helt særegen.

En spadseretur idet gamle Rimini

Her på Po-slettens sydøstligste hjørne, hvor *Marecchia*-floden løber ud i Adriaterhavet grundlagde romerne i 268 f.Kr. kolonien *Ariminum*. En spadseretur starter ved *Ponte Tiberio* som kejser Tiberius i de første årtier e.kr lod slå over *Marecchia*-floden. Her begyndte *Via Emilia* sit lange, snorlige forløb frem mod Emilia Romagnas øvrige romerske bosættelser.

Langs den ene bred ligger *San Giuliano* kvarteret. Det er byens gamle fiskerleje og hvilser i sig selv som en rolig, lille enklave med sine små huse og snævre stemningsfyldte gader. Fra Tiberius bro bevæger man sig ind i Riminis historiske centrum ad en af de gamle romerske hovedgader. Den højtidelige *Piazza Cavour* er byens middelalderlige hjerte med domkirke og rådhus. Pladsen samles

omkring en statue af pave Paul V. Da de anti-pavelige franske tropper under napoleonskrigene i 1800-tallets begyndelse indtog Rimini, skyndte byens indbyggere sig at fjerne såvel soklens inskription som pavens tiara. I løbet af en nat blev Paul V således forvandlet til San Gaudenzio, Riminis skytshelgen. Franskmændene anede ikke uråd og lod statuen være i fred. Først i 1940 fik Paul sin identitet tilbage og blev sig selv igen.

Kort derefter nås *Piazza tre Martiri*. Her er der mere livligt. Enkelte steder er pladsens vejbelægning åbnet, så man godt 2 meter under det nuværende gadeplan kan se resterne af det gamle romerske forum. Ikke langt herfra står kejser Augustus triumfbue, der er den ældste af sin slags. Her starter den romerske *via Flamina* sit løb sydpå langs adriaterhavskysten mod Rom.

Tempio Malatestiana

I 13 og 1400-tallet var Rimini er uløseligt forbundet med Malatesta-familien og under hertugen Sigismund Malatesta mere end 30-årige regeringstid fra 1429-63 blev byen til en højborg for kunst og kultur. Som et af renæssancens mest håndgribelige mindesmærker står *Tempio Malatestiana*, "Malatestas tempel", som Sigismund lod opføre som et gravmonument over sig selv og sin familie.

Selvom det aldrig blev bygget færdigt er tempelet er en uomgængelig perle, der ikke kan undgå at gøre indtryk. Dets ydre er beklædt med hvidt marmor fra Istrien. Med sine robuste, harmoniske proportioner ligner det udefra et hedensk tempel. Indvendigt udtrykker tempelet en kølig, poetisk ynde der ikke har sin lige. Her smelter kristne og antikke symboler sammen. Smukt udførte marmorrelieffer gengiver et væld af gratier, engle, astronomiske symboler, filosoffer og profeter. Alle forlenet med en nærmest overjordisk skønhed og ynde. Tempelet er tænkt som en forsmag på himmerig, hvor alt går op i en højere enhed.

Lige indenfor indgangen er fyrstens eget gravmæle. Hugget i marmor, højt placeret i en niche i muren, ser Sigismund ned på os omgivet af engle og gratier. Berømt for sin rundhændede støtte til kunst og videnskab, berygtet som skånselsløs feltherre, der hverken agtede Gud eller mennesker.

Sigismund Malatesta sagdes egenhændigt at have myrdet sine to første hustruer førend han i sit tempel lod sig stede til hvile med sin elskerinde Isolde. Derfor tempelets talrige sammenslyngede monogrammer med S og I. Sigismund og Isolde.

Mod havet

Fra Riminis historiske centrum fører *Via Principe Amadeo* de sidste 3-400 meter ud mod stranden. Her ligger store villaer fra 1900-tallets første tiår side om side. Ofte opført i en middelalderlig byggestil, kranset af høje mure. Over indgangspartierne læses navne som *Villa Lavina*, *Villa Sorriso* og *villa Rafaella*. De tilbagetrukne villaer emmer af utilnærmelig elegant poesi og en svunden aristokratisk verden. En forunderlig kontrast er det derfor når vejen åbner sig, og Riminis berømte *Grand Hotel* ligger inde til venstre. Foran er den brede sandstrand med parasoller forlystelser, barer og solbrune kroppe. Stranden emmer af både afslapning, vitalitet og livskraft. Her kommer man for at slappe af, bade og for at se og blive set. På promenaden driver unge - og ældre - strandløver rundt. Hvad det angår, er der intet nyt under solen.

Riminis Riviera

Langs en af verdens mest berømte kyst-strækninger strækker Riminis riviera sig godt 14 kilometer fra *Bellaria* og *Igea Marina* i nord til *Riccione* og *Cattolica* i syd. Siden kystens første badeetablissement åbnede i 1843 har kyststrækningens og byernes ansigt undergået en fuldstændig forandring. Men kun i mindre omfang deres ånd og rødder. Både *Riccione* og *Cattolica* opstod som poststationer langs den romerske *Via Flamina* fra Rimini til Rom. Her overnattede også middelalderens pilgrimme og handlende. Byerne har altid været transitsteder, hvor man har levet af gæster der kom, blev og rejste videre.

Rivieraens oprindelige tradition for venlighed og gæstfrihed lever videre i nutidens turistindustri med dens utallige tilbud til de besøgende der kommer for at bruge en uge eller to ved havet. Rivieraen fornyr sig år efter år

Flere af Rivieraens godt 700 strande satser på de nyeste teknologiske påfund, med fjernbetjente liggestole, skærme med UV beskyttelse, massagestole etc. Andre satser miljøvenligt og anvender hovedsageligt biologisk nedbrydeligt materiale, affaldssortering, vandspareanlæg og endog særlige skærme der skal reducere støjforureningen. Hundeejere kan tage deres firbenede venner med på særlige hundevenlige strande. Overalt er der mulighed for at dyrke sport: Fra Beachvolley til minigolf, dans, kampsport, frisbee etc.

Rivieraen for børn og barnlige sjæle

Langs Romagnas adriaterhavskyst findes en lang række temaparker, der i første omgang tilgodeser børnefamilier. Her er der mulighed for både at få lærerige oplevelser og ren og skær underholdning.

Akvariet i Cattolica har mere end 70 vandtanke med fisk i alle størrelser og afskygninger. *Oltremare* byder på en rejse i tid og rum, tilbage til jordens skabelse eller ud på de store oceaner. I den tilknyttede 3-D biograf IMAX kan man møde dinosaurer på nærmeste hold.

Eller man kan besøge det kolossale vandland *Aquafan*, med sammenlagt mere end 3. km. vandrutsjebaner og ½ mio. besøgende årligt. Eller tage en dag eller to i *Mirabilandia* lidt syd for Ravenna. En enorm forlystelsespark med mere end 40 forlystelser og talrige underholdning restauranter og butikker.

Og det bare for at nævne nogle få.

Fellinis Rimini

Den italienske filminstruktør Federico Fellinis navn er uløseligt forbundet med Rimini. I en række af film skabte han et næsten mytisk billede af sin barndoms- og ungdoms by som et nærmest utopisk sted mellem virkelighed og fiktion

Fellinis Rimini er *Piazza Cavour* og *Piazza tre martiri*, hvor de unge hænger ud i vinterhalvårets trøstesløse, mennesketomme by. Rimini er billedet på mellem- og efterkrigsårenes provinsielle, tilbagestående Italien. En by der er låst fast af sin egen fortid og horisont, men som i sommerhalvåret kaster sin ham, og på forunderlig vis i bliver et metropol, befolket af mennesker på jagt efter det gode liv.

Fellinis Rimini er også sommerens, turistbrochurerens, parasollernes og strandlivets Rimini, med dens mondæne, internationale stemning med magelig lediggang og afslapning Her gør strandløverne hver dag deres erobringer op, og smådrengene flokkes om omklædningsstande for at få et smugkig af kvinderne der klæder om. Hér, omkring biografen *Fulgore* og det fashionable *Grand Hotel*, brydes provinsen ensformighed af drømmen om den store verden udenfor.

For Fellini var Rimini drømmenes by. Skildret som et barn på vej til at blive voksent, midt mellem fortvivlelse og håb. Og samtidigt et billede på et Italien på vej ind i fremtiden.

CESENÀTICO

Fra Riminis riviera fører kystvejen nordpå. Cesenatico er et besøg værd. Det er en livlig kystby, uden at være hektisk. Naturligvis præget af sommerhalvårets strandturisme, men samtidigt hjemsted for en betydelig fiskerflåde. Her er de tidlige morgentimers fiskemarkedet en travl, højrøstet oplevelse.

Karakteristisk for kystens havnebyer er Cesenatico bygget op omkring en havnekanal der fører direkte fra kysten og ind i landet. Oprindeligt blev havnekanalen anlagt på foranledning af det nærliggende Cesena, der havde brug for en havn som ind- og udskibningssted. Leonardo Da Vinci

siges at have udkastet planerne for havneanlægget, da han var forbi i 1502. En skitse fra hans hånd opbevares stadig på byens historiske arkiv.

Cesenàticos havnekanal har altid været byens livsgrundlag. Dels som handelsby, dels som fiskerleje. Det gælder for så vidt også i dag. Havnekanalen er centrum for et bymiljø, der adskiller Cesenàtico fra de fleste af den øvrige kyststribede mere eller mindre ensformige bysamfund, med deres endeløse tal af villaer, hoteller og strande. Her er en særlig stemning. I dagtimerne ligger fiskerbådene fortøjet langs kanalen. Her lugter af fisk. Men på en god måde. I gadebilledet ses endnu de karakteristiske murede kar, der indtil for få generationer siden blev brugt til at opbevare den fangede fisk på is.

Langs kajen findes talrige restauranter, hvor man selvfølgelig spiser fisk, eller måske nøjes med et perlende glas *Frizzantino* hvidvin. Sidder man udenfor, kan man se en del af udstillingen på Cesenàticos maritime museum, der er den eneste af sin slags i Italien. I havnekanalens øvre løb udstilles traditionelle fiskefartøjer. Fra den lille *Trabaccolo* til de store der går under navnene *Battana* og *Bragozzo*. De har alle karakteristiske gyldengule trekantede sejl, med letgenkendelige familiesymboler påmalede.

Ved Adriaterhavet på cykel

Cesenàtico er også et sted for cykelentusiaster og byen har hvert år hen ved 500.000 cykelturister. Herfra kan man krydse gennem kystens lavland og ind i appeninerne mere bakkede terræn.

I mere end 35 år har Cesenàtico også været udgangspunkt for det internationalt kendte cykelløb *Nove Colli* dvs. ni bakker. Hvert år sidst i maj indfinder mere end 10.000 amatør-cykelryttere fra 26 lande sig for at køre løbets enten 130 eller 200 km. lange rundstrækning i højdedragene mellem kysten, Appenninerne og San Marino.

For de der ikke er cykelvante er der i dagene op til løbet også mulighed for at foretage ruten til fods, eller som en mere menneskelig løsning: på Vespa-scooter.

I Cesenàtico kommer man heller ikke ude om byens berømte søn: Cykelrytteren Marco Pantani. Tæt ved banegården ligger et lille museum, hvor den besøgende kan man genopleve sejrene i Pantanis karriere. Her gør al tale om doping og hæmatokritværdi ingen indtryk. Pantani er den største.

Guiseppe Garibaldi

Langs Cesenaticos havnekanal ses et monument til minde om den måske vigtigste begivenhed i byens historie. Den nat i august 1849 da den italienske frihedshelt Guiseppe Garibaldi nåede byen, på flugt fra de østrigske besættelsestropper og herfra sejlede ud for at nå Venezia.

Garibaldi (1807-1882) er en eventyrlig skikkelse, der uløseligt forbundet med Italiens langvarige kamp for at blive en samlet nation. Tidligt i sit liv blev han knyttet til de revolutionære kræfter der arbejdede for at samle det forarmede Italien og skabe politiske og sociale reformer. Efter et mislykket oprørsforsøg i Piemonte blev Garibaldi dødsdømt *in absentia* og måtte flygte til sydamerika, hvor han fra 1835-47 kæmpede med revolutionære bevægelser i både Brasilien og Uruguay

Da budskabet om oprettelsen af en fri romersk republik nåede ham i 1848 drog Garibaldi atter til Italien for at stille sig på republikanernes side. Men på grund af Franske troppers støtte til paven faldt den romerske republik og Garibaldi måtte atter flygte. Denne gang til Nordamerika, hvor han en tid lang ernærede sig som kaptajn på Stillehavet.

Atter tilbage i Italien stod Garibaldi i 1860 ud på sit måske mest berømte erobringstogt, da han med et følge af 1068 rødskjorter - de berømte "tusind mænd" - sejlede fra Genova og erobrede først Sicilien og siden Syditalien. Mindeværdigt er Garibaldis efterfølgende møde med kong Viktor Emanuel I ved Floden Teano, hvor han overdrog monarken sine erobringer og hyldede ham som Italiens konge.

Igennem resten af sit liv var Garibaldi involveret i mere eller mindre succesfulde kampagner. Billedet af ham som en eventyrer og idealist, der kæmpede for de fattige og undertrykte og gav afkald på enhver personlig ære og hæder har en stærk fascinationskraft. I dag findes der næppe den by i Italien som ikke har en gade eller plads opkaldt efter Garibaldi.

CERVIA - MILANO MARITTIMA

Cervia er et af adriaterhavskystens bedst kendte og mest velbesøgte byer. Med godt 400 hoteller og 25.000 hotelværelser er kapaciteten godt den dobbelte af Københavns - men under den halve af Riminis. Men selvom hotellerne ligger tæt side om side langs kystvejen er Cervia langt fra en hotelørken. Langs byens gader skygger utallige plataner for den værste sommersonne og skaber en lukket, hyggelig atmosfære. Flere steder er deres kraftige rødder brudt gennem vejbelægningen. Det er som om byen også eksisterer på træernes betingelser.

By-haven

Med sin grønne profil er Cervia og Milano Marittima et godt eksempel på adriaterhavskystens by-haver. Allerede fra kystturismens første begyndelse er de udviklet med inspiration fra af den engelske byplanlægger Ebenezer Howards (1850-1926) ideer om by-haven som det ideelle levested, der forenede byens rekreative og erhvervsmæssige muligheder med landets natur og friske luft.

Som et resultat af ønsket om at skabe grønne områder ser man godt 30 steder rundt i byen små sponsorerede haver, hvor italienske og udenlandske byer har beriget Cervia med deres egen lille oase. Danmark er ikke med, men det kan nås endnu.

Anti-Rimini

"Vi er Anti-Rimini", siger Terenzio Medri, indehaver af Cervias Hotel K2 og formand for byens hotelsammenslutning. I Cervia er det rolige tempo og den hjemlige atmosfære byens væsentligste aktiv. Her er talrige hyggelige restauranter og caféer men ingen natklubber og stripbarer. Er det dét man søger, må man tage et andet sted hen. Og mange gæster, der har billedet af Rimini i baghovedet,

bliver positivt overraskede når de første gang besøger byen. Her er jo slet ikke som de havde forestillet sig en ferieby ved adriaterhavskysten ville være. Underforstået: her er jo faktisk hyggeligt. Cervia hviler i sig selv og sin historie.

Cervias søde salt

Allerede de sidste kilometer inden man når Cervia kan man se de store saltsøer som byens indbyggere har levet af siden tidernes morgen. Saltsøerne dækker et område på 828 hektar. Ad kanaler ledes havvand fra kysten ind i søerne, hvor det siden fordamper og efterlader det gråbrune salt. I dag er saltudvindingen mekaniseret, men i en af saltsøerne er det stadig muligt at se det traditionelle håndværk udøvet. Guidede ture fører ud imellem saltsøerne hvor man også kan iagttage det særprægede fugleliv med bl.a. flamingoer.

Saltet gjorde Cervia til en vigtig by. Indtil for ikke så frygteligt mange år siden var salt en kostbar handelsvare, og mange har igennem århundrederne forsøgt at få kontrol over den lukrative saltproduktion.

I 1400-tallet skabte Venezianerne forsvarsværker omkring Cervia for at beskytte deres monopol på saltudvindingen inden Romagna i 1509 kom under den romerske kirkestats overherredømme. De følgende århundreder blev præget af stagnation og tilbagegang. Malariaen hærgede kystens lavtliggende sumpområder. Cervia kom til at ligge langt fra magtens centrum og affolkedes langsomt.

Det gamle og det nye Cervia

Cervias nuværende centrum er en anlagt by, Den blev skabt på foranledning af paven i Rom, der mod slutningen af 1600-tallet sendte en af sine arkitekter til kysten for atter få gang i saltproduktionen. Det gamle Cervia der siden middelalderen havde ligget midt i saltsøerne blev sten for sten flyttet til dens nuværende placering.

I Cervias centrum ser man let at det er en arkitekttegnet by. En rektangulær grundplan gennemkrydset af lange rette gader omkring en central plads der rummer de to uundværlige institutioner i ethvert italiensk bysamfund: kirke og rådhus. Langs byens ydre mure blev der skabt boliger til saltarbejderne men Cervias borgere og embedsmænd boede centralt. For at tilgodese byens spidser er her også et lille teater.

Lidt udenfor bymurene domineres Cervias havnekanal af to store saltmagasiner der tilsammen har kunnet rumme 13.000 tons salt. Ret op af dem tårner det massive *Torre San Michele* sig op. Her havde en militærgarnison til huse for at beskytte saltmagasiner og byen mod pirater.

I et af de store saltmagasiner kan man se en flot udstilling der fortæller om saltets veje. Gamle fotos og arbejdsredskaber illustrerer det hårde arbejde i saltsøerne

Milano ved havet

Fra Cervia fragter en lille kædetrukken færge besøgende over på den anden side af havnekanalen. Nu er man i Milano Marittima

Milano Marittima, dvs. ”Milano-ved-havet” opstod i 1900-tallets første tiår som et samarbejde mellem Cervias bystyre og et Milanesisk konsortium. Man sigtede mod at skabe et rekreativt område for borgere i de norditalienske byer.

I Milano Marittima er intet tilfældigt. Infrastrukturen er præget af lange brede alléer langs med kysten, krydset af tværgående gader, der forbinder villaer, pensioner og hoteller med stranden. Alt er gennemtænkt med det formål at skabe et velfungerende, overskueligt by-anlæg.

I de senere år har Milano Marittima udviklet sig til at være et af de mest elitære steder langs adriaterhavskysten. Her kommer det italienske *jet-set*: sportsstjerner og skuespillere for at feste på det legendariske *Club pineta*. På sommeraftener kører Ferrari’er og Lamborghini’er langsomt op og

ned af Milano Marittimas brede hovedstrøg med nedrullede vinduer, så alle kan se hvem der kommer hér. Butikkerne er tilsvarende eksklusive og udstiller de nyeste mærkevarer fra Gucci, Fendi, Armani og hvad de ellers alle sammen hedder.

Golf og sejlsport

I Milano Marittimas bagland ligger *Adriatic Golf Club* der med sine 27 huller er kystens største. Klubben er velbesøgt, for i de senere år har ikke mindst golf- turisme fået et vældigt opsving.

Italienerne selv spiller ikke golf - endnu - men når det er for koldt at svinge køllen i Nordeuropa vælger mange at pakke golftasken og sætte ud mod varmere himmelstrøg. Sidste år besøgtetalrige skandinaver golfklubben. ”Cervia har et godt produkt”, siger svenske Daniel Lindberg der er professionel golfspiller, og driver en golfskole i Cervia. ”Her er samme klima som i Spanien, men bedre mad og større gæstfrihed”

Pineta'en

Også Milano Marittima er en grøn by. Langs Cervias og Milano-Marittimas bagland kan man opleve resterne af de store pinjeskove, der engang klædte Romagnas adriaterhavskyst.

Allerede Etruskerne bragte pinjen hertil fra det vestlige middelhavsområde, og for romerne var pinjeskovene en vigtig ressource. Her kunne de skaffe træ til den romerske flådes skibsværfter i *Classe*, lidt syd for Ravenna. Siden har i første omgang skovhugst og siden turismens udbredelse næsten udryddet pinjeskovene.

Sammen med Cervias saltsøer udgør pinjeskovene det sydligste område af Po-deltaets 6000 hektar store nationalpark; oprettet med det formål, at værne om områdets oprindelige natur og dyreliv. Og godt for det. Det er særegen naturoplevelse at lægge byen bag sig og bevæge sig rundt under de karakteristiske høje smalle pinjer. Luften er frisk og dufter af grønt. Og bedst som man slentrer i sine egne tanker pusler det lidt i krattet. Pludselig hopper en kanin over stien. Ellers er her helt stille

RAVENNA

En spadseretur gennem Ravenna er en forunderlig oplevelse. Byen er med sine godt 150.000 indbyggere en italiensk provinsby af gennemsnitsstørrelse. Meget af byen blev ødelagt af bombardementer under verdenskrigen, og efterkrigsårenes eksplosive vækst i kølvandet på opdagelsen af naturgasreserver i undergrunden, har sat sit præg på bygningsmassen, der er en uskøn sammenblanding af solidt gammelt og i al hast bygget nyt.

Men pludselig glemmer man sin forundring. Man står på byens centrale *Piazza del popolo*, hvor arkitekturen med søjler og arkader giver mindelser om de årtier i 1400-tallet, hvor Ravenna var under Veneziansk overherredømme, og nød en kortvarig opblomstring. Og bedst som man i næste nu drejer om et gadehjørne, aner man et af de karakteristiske runde klokketårne, som har stået i mere end 1000 år. De fungerer som en slags pejlemærker for monumenter af så enestående værdi, at Ravenna har ikke mindre end 8 seværdigheder på UNESCO's verdenskulturarvsliste.

Østen i vesten

Typisk for Emilia Romagna er Ravenna fyldt af modsætninger. I de første århundreder af vores tidsregning var byen en af romerrigets vigtigste havnebyer. Base for den romerske flåde i hele det østlige middelhav og et knudepunkt for forbindelserne mellem vesten og orienten. Sikkert flød kristendommen ind i Italien gennem Ravenna. I Palæstina havde romerske legionærer stiftet

bekendtskab med den nye tro og bragte den herfra til deres hjemegne. Ravenna var en smeltedigel for vestlige og orientalske kulturer og traditioner.

Det var her i Ravenna at det synkende romerrigets sidste stråler faldt. Presset af invaderende folkeslag havde den romerske kejser flyttet rigets hovedstad fra Rom til Konstantinopel (Istanbul), men Ravenna og den østlige del af Romagna blev i endnu nogle århundreder romerrigets sidste bastion mod vest og Italiens største by. Det var i de år, at den romerske civilisations hør skabte en række enestående monumenter der på trods af jordskælv, fjenders hærgen og luftbombardementer står endnu i dag.

Et besøg i San Vitale

Blot en enkelt af Ravennas skatte skal fremhæves: Kirken San Vitale er med sin karakteristiske ottekantede form et ekko af Istanbuls enorme Haga Sofia. Her ser man et stykke af østen, plantet i vesten. Og det gør næsten ingenting at kirkens marmorudsmykning i senere århundreder er røvet og genbrugt i fyrstepaladser andre steder i Europa. For mosaikkerne er her endnu.

Ravennas mosaikker

Fra kirkens hvælving glimter millionvis af bitte små brikker af forskelligfarvet sten i guld, rødt, grøn og blå. Hver for sig hugget til og trykket ind i våd cement, enten med en træhammer eller med tomten. På den måde er de sat sammen så de tilsammen skaber en helhed. Ikke underligt blev mosaikudsmykningen tidligt den sejrende kristnes kirkes foretrukne kunstneriske udtryksform. For hvad var det enkelte menneske andet end en lille brik i det store billede Gud havde skabt?

Og selvfølgelig drejer mosaikkerne udsmykning sig om Kristus og vejen til frelsen. Illustreret ved Evangelister og apostle, snirklet løvværk, prangende påfugle, og evighedssymboler. Men mosaikudsmykningen er samtidigt et politisk dokument for sam- og eftertiden. Den er en magtdemonstration. Her i kirken skulle folk se hvem det var der bestemte. Berømtest er mosaikkerne der forestiller Kejser Justinian og hans hustru Teodora. Fra hver deres væg ser de på den besøgende med et blik der på tværs af halvandet årtusinde stadig er lige levende. Justinian i fuldt ornat omgivet af den keljselige garde. Teodora med eumukker og hofdamer i den seneste modedragt fra hoffet i Konstantinopel. Alt sammen skabt af et kunsthåndværk så perfektioneret, at det næppe ville kunne gøres efter i dag. Mosaikkerne blev skabt med henblik på evigheden, og de er her endnu, halvandet årtusinde senere

Og så er der selvfølgelig den romerske kejserdatter Galla Placidias mausoleum lige ved siden af San Vitale. Taget som gidsel af, da han indtog Rom. Siden slæbt med til Spanien, hvor hun blev gift med hans efterfølger. Da han døde vendte Galla tilbage til Rom, men måtte snart efter flygte til Konstantinopel. Siden vendte hun tilbage til Rom og residerede en årrække i Ravenna hvor hun regerede som vicedronning over det vestromerske rige, inden hun døde - i Rom Hendes historie er en historie værd. Og så er der *St Appolinare nouvo* hvor Goterkongens Teodorik engang havde sit palads, For ikke at nævne Dantes mausoleum, hvor hele Italiens nationaldigter hviler, (stadig til stor fortrydelse for hans fædrene Firenze). Oven på det hele - eller det halve - gør det godt med en svalende øl eller en kop god *espresso* på *Cafe dei mosaici*. En dag i Ravenna er ikke spildt.

Dantes knogler

Dante Alighieri (1265-1321) er Italiens nationaldigter og forfatter til den guddommelige komedie. Som politik flygtning fra sit fædreland Firenze levede han de sidste årtier af sit liv i eksil og opholdt sig ved forskellige hoffere i Norditalien. Således også i Ravenna, hvor han døde i 1321 og blev begravet ved Ravennas San Francesco kirke og snart efter fik sit eget lille mausoleum..

I lyset af Dantes efterfølgende berømmelse ærgrede det naturligvis florentinerne ikke at kunne smykke sig med de jordiske rester af byens berømte søn. I 1519 beordrede den florentinske pave Leo X således Dantes jordiske rester flyttet til Firenze. Imidlertid tog en gruppe franciskanske munke sagen i egen hånd og da den florentinske delegation trængte ind i mausoleet og åbnede urnen, var den tom, bortset fra nogle enkelte ribben.

Først mere end 300 år senere dukkede Dantes knogler op igen. I 1865, under et ombygningsarbejde i forbindelse med højtideligholdelsen af 500 året for digterens fødsel fandt arbejdere en blykasse gravet ned under en dørtærskel. I den lå skeletrester og en seddel, der kort meddelte, at kassen indeholdt Dantes knogler, og var blevet lagt ned af en munk i 1677. (hvor de havde været mellem 1519 og indtil da vides ikke). Og minsandten om ikke blykassens skelet manglede de ribben som Dantes urne stadig indeholdt. Digteren kunne igen hvile som et helt menneske i sit mausoleum.

Hvert år på Dantes dødsdag indfinder Firenzes borgmester sig derfor i Ravenna med det ene formål at udbede sig Dantes knogler, og hvert år er svaret det samme. Nej. Dante har været nok igennem. Han bliver i Ravenna.

Indhold

Emilia Romagna, - Lidt om historie og regionale identitet	1
Modsætninger mødes... ..	1
Via Emilia	1
Emilia og Romagna	1
Regionens tidlige historie	1
Bystater og adelsfamilier	1
”Italiens røde trekant”	2
Uden mad og drikke.....	2
Emilia - Kulturbyer og sletteland.....	2
Emilias kulturbyer	3
Bologna.....	3
Bologna med tårnene	3
Bologna det lærde	3
Museer og kirker	3
Bologna det fede	4
Rigdommens pris	4
De gamle Hertugdømmer lang via Emilia	5
Farnese-hertugdømmet	5
Bolognas osteria’er	5
En aften i teateret.....	7
Ferrari mfl.	8
Balsamico eddike	8
To sjæle i et gastronomisk paradis	8
Emilias sletteland.....	9
Vinens og velsmagens veje	9
Verdis land	10
Slotte og kasteller	10
Viva Verdi!	10
I hertugindeens soveværelse.....	11
Det lille Versailles	11

Appenninerne i Emilia	11
Emilias appeniner	12
Middelalderborge i Emilias Appenniner	12
Via Francigena - Pilgrimmenes vej.....	13
Agriturismo - Turisme på landet.....	13
Canossa - historiens vingesus	13
Tabiano Castello	14
Romagna - Kulturbyer og sletteland	14
Romagnas kulturbyer	14
Faenza.....	15
Fajance.....	15
Olivenolie fra Brisighella.....	15
Forlì - Byen der engang var førerens by.	16
Ferrara	16
Ferrara - byen der hviler i sig selv.....	16
Este-slægten	17
Europas første moderne by	17
Vinden, himlen og horisonten	17
Abbediet ved verden ende.	17
Det lille Venedig.....	18
Podeltaets nationalpark	18
IGT, DOC, DOGC - Kær vin har mange navne.....	18
Appeninerne i Romagna	19
Igenem Montone-dalen mod Portico di Romagna.....	19
Terra del Sole og Castrocaro Terme	19
Portico di Romagna	19
Skovens guld.....	20
På Appenninernes top.....	20
Verdens mindste vulkan	20
Igenem Savio-dalen mod Bagno di Romagna.....	21
Onsdag formiddag i Cesena.....	21
Romagnas balkon	21
Bagno di Romagna.....	22
Igenem Marecchia-dalen mod San Marino	22

Torriana og Verucchio	22
San Marino	23
Formaggio di fossa - Grubeosten fra <i>Sogliano al Rubicone</i>	23
Adriaterhavskysten	24
Rimini	24
En spadseretur idet gamle Rimini	24
Tempio Malatestiana	25
Mod havet	25
Riminis Riviera	25
Rivieraen for børn og barnlige sjæle	26
Cesenatico	26
Fellinis Rimini	26
Ved Adriaterhavet på cykel	27
Cervia - Milano Marittima	28
By-haven	28
Anti-Rimini	28
Guiseppe Garibaldi	28
Cervias søde salt	29
Det gamle og det nye Cervia	29
Milano ved havet	29
Golf og sejlsport	30
Pineta'en	30
Ravenna	30
Østen i vesten	30
Et besøg i San Vitale	31
Ravennas mosaikker	31
Dantes knogler	32